

SKUP POVODOM 60. GODIŠNJICE OSLOBOĐENJA BEOGRADA I SRBIJE

Dolazak slobode - neoboriva činjenica

Povodom 60. godišnjice oslobođenja Beograda i Srbije, Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945. organizovalo je 19. oktobra skup u svečanim prostorijama Skupštine Beograda.

Učesnike skupa, koji je dobio značajan publicitet, pozdravila je dotadašnja predsednica Skupštine Beograda Radmila Hrustanović, a na njemu su govorili istaknuti učesnici narodnooslobodilačkog rata Dragoslav Draža Marković, Mirko Tepavac i Živan Žika Stojšić, kao i profesor Filozofskog fakuleta Beogradskog univerziteta dr Todor Kuljić.

Otvarajući skup, predsednik Društva prof. dr Radoslav Ratković je pozdravio sve učesnike a posebno dva većnika AVNOJ-a - ambasadora u penziji Ljubu Babića i generala JNA u penziji Ivicu Kukoča, kao i prisutne predstavnike gradske vlasti, a zatim rekao:

Na sutrašnji dan, pre 60 godina, jedinice NOV, u sadejstvu sa jedinicama Crvene armije, oslobodile su Beograd. To je bila odlučujuća pobjeda u četvorogodišnjoj borbi

koju je srpski narod, zajedno sa drugim narodima porobljene Jugoslavije, vodio protiv fašističkih okupatora.

Tih dana, početkom novembra, održana je u Beogradu Antifašistička skupština narodnog oslobođenja Srbije. Na tom zasjedanju su donete odluke o konstituisanju ASNOS-a u vrhovni organ vlasti Srbije; odobren je rad predstavnika Srbije na II zasjedanju AVNOJ-a i odobren rad Glavnog narodnooslobodilačkog odbora Srbije koji je bio formiran 1941. u oslobođenom Užicu.

Tim pobjedama u ratu i konstituisanjem organa nove vlasti, umesto stare koju su fašistički okupatori razbili i uspostavili svoju u različitim oblicima, stvoreni su osnovi i dat impuls i smer društveno-političkom kretanju koje je trajalo preko četiri decenije i bilo izraženo u politici, idejnim opredeljenjima i institucijama Socijalističke Jugoslavije. Po tome je Jugoslavija bila prepoznatljiva i od svoga učešća u svetskom frontu antifašističke borbe u II svetskom ratu do svoga raspada imala je značajnu i poznatu ulogu u svim međunarodnim progresivnim i demo-

kratskim inicijativama i aktivnostima.

To su elementarne istorijske činjenice. Ali, između toga i sadašnjice, stoji deset godina

Povodom 20. oktobra - Dana oslobođenja Beograda u II svetskom ratu, Delegacija Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u sastavu : Josif Strunjaš, Slavko Popović i Miloš Stanimirović, položila je cveće na Groblje oslobodilaca Beograda i na grobove narodnih heroja Koče Popovića, Peke Dapčevića i Mijalka Todorovića. Istoga dana cveće je položeno i na grob vrhovnog komandanta NOV i POJ Josipa Broza Tita u Kući cveća.

razaranja koje se ovde događalo u poslednjoj deceniji prošlog veka. Kako posle svega toga što se događalo i i što se još događa izgledaju oslobodilačka zbivanja od pre 60 godina i društveno-politički razvoj koji je iz njih proizašao?

Odgovor na ovo pitanje je od interesa ne zbog neke apstraktne "istorijske istine" već iz vrlo praktičnih razloga jer je objektivna uvid u neposrednu prošlost uslov valjane orijentacije u sadašnjim društveno-političkim zbivanjima.

Hteli smo da ovim skupom uzmemo učešća u tim nastojanjima da se dođe do što objektivnijeg saznanja i to je motiv organizovanja ovog skupa.

Obratili smo se ličnostima od intelektualnog i moralnog integriteta i ugleda u politici, nauci i kulturi da govore na ovom skupu. Ne treba da vam posebno predstavljam ljude dovoljno poznate u javnosti:

● Dražu Markovića, Mirka Tepavca i Žiku Stojšića, koji su u narodnooslobodilačkoj borbi imali značajne uloge i koji su tokom 40 godina socijalističke Jugoslavije bili na istaknutim položajima u politici ili armiji.

● Profesor Filozofskog fakulteta Todor Kuljić je poslednjih godina svojim sociološkim i istorijskim studijama skrenuo pažnju na izuzetno značajno područje društvene svesti, na pojave u percepciji istorijske prošlosti i posebno na fenomen fašizma, antifašizma i aktivnosti koje je kvalifikovao kao anti-antifašizam.

● Književnik i filozof Radomir Konstantinović, koji je bio rado prihvatio naš poziv, zbog bolesti je, nažalost, sprečen da učestvuje na ovom skupu.

(Pozdravna reč Radmile Hrustanović i izvodi iz izlaganja Dragoslava Markovića, Mirka Tepavca, Žike Stojšića i dr Todor Kuljića - strane 2, 3, 4. i 5)

POVODOM PREDLOGA DA SE IZJEDNAČE ČETNICI I PARTIZANI

Istorijski neumesno, pravno - nepotrebno

Povodom predloga izmena i dopuna zakona o pravima boraca, vojnih invalida i članova njihovih porodica koji je stavljen na dnevni red Narodne skupštine Srbije, Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945. uputilo je pismo Vladi Republike Srbije - Ministarstvu pravde u kome dokazuje da je usvajanje ovog predloga sa pravnog stanovišta potpuno neosnovano, a sa političkog krajnje neumesno i neutemeljeno. Ovom pismu priloženi su:

- Izjava kojom se Društvo ovim povodom obratilo najširoj javnosti;
- Pismo koje je svojevremeno Vinston Čerčil uputio Josipu Brozu Titu;
- Zbornik dokumenata "Saradnja četnika sa okupatorima i ustašama" koji je priredio dr Branko Latas, a uz ovu knjigu upućen je i kratak siže relevantnih istorijskih činjenica;
- Knjiga Jovana Radovanovića "Draža Mihailović u ogledalu istorijskih dokumenata", uz posebno ukazivanje na najbitniju faktografiju.

Uz posebno propratno pismo, sve ovo upućeno je i: predsedniku Državne zajednice Srbije i Crne Gore Svetozaru Maroviću, predsedniku Skupštine Srbije Predragu Markoviću, Kabinetu Predsednika Republike Srbije, predsedniku Odbora Skupštine Srbije za zakonodavno-pravna pitanja, ministru Državne zajednice za ljudska i manjinska prava Rasimu Ljajiću, Evropskom pokretu i Helsinškom odboru za ljudska prava u Srbiji, Centru za kulturu dekontaminaciju, Jugoslovenskom komitetu za ljudska prava, Forumu za etničke odnose, Republičkom i Gradskom odboru SUBNOR-a Srbije, Zvezi združenj borcev in udeležencev NOB Slovenije, Republičkom odboru SUBNOR-a Crne Gore, SUBNOAR-u Bosne i Hercegovine, Savezu boraca NOAR Makedonije, Savezu društava "Josip Broz Tito", jednom broju političkih partija, ambasadama Slovenije, Hrvatske, Makedonije, Bosne i Hercegovine, beogradskom Media-centru i javnim glasilima.

"Glas istine" u ovom broju, **na strani 7**, objavljuje u celini pomenutu izjavu za javnost a u sledećem broju objaviće izvode iz ostalih materijala kojima se ukazuje da je izjednačavanje četnika Draže Mihailovića sa partizanima krajnje neodgovoran čin.

SKUP POVODOM 60. GODIŠNJICE OSLOBODENJA BEOGRADA I SRBIJE

RADMILA HRUSTANOVIĆ

**20. oktobar
jeste istorija Beograda**

Neki kažu - treba ukinuti ili treba poništiti 20. oktobar (pravnici znaju i razliku između ova dva termina). Neki bi da ospore, da potpuno negiraju. Nemoguće! 20. oktobar jeste istorija Beograda; Beograd i Beograđani znaju, pamte, sećaju se. Jer, to jeste bilo: pamte 6. april 41. godine, varvarsko bombardovanje od strane nemačkih fašističkih snaga, pamte tri i po godine okupacije, ruševine, bombardovanje aprila i maja od strane saveznika, glad, strah, domaće saradnike okupatora, hapšenja, pamte preko sto hiljada žrtava, pamte Jajince, Staro sajmište, Terazije.

Pamte 20. oktobar 1944. Kažu da su tu noć nad Beogradom samo zvezde sijale. Sloboda se oglašavala grmljavinom ruskih kačusa sa obala Save i Dunava. Kolo se igralo na Slaviji. Sloboda je došla - ne, nije došla. osvojena je, izborna, krvavo, teško, dugotrajnom borbom.

Neki su tada mislili na Slobodu, Slobodu Trajković, iz ugledne beogradske porodice - ostala je večita sa celom svojom porodicom na stratištu Banjičkog logora. Taj 20. oktobar bio je i deo njenog sna. I deo sna njenog Lole - Lole Ribara, beogradskog đaka, studenta, intelektualca. Zajedno su sanjali o sreći dostojnoj slobodnih ljudi, o pobjedi nad fašizmom, o pravdi. I on je bio deo te beogradske noći 20. oktobra. Lola, sahranjen ispod Kalemegdanske tvrđave. Oni i hiljade drugih, sećamo ih se danas.

Ne mogu se ukinuti činjenice, brojke, One govore: tri hiljade poginulih boraca NOV Jugoslavije, hiljadu boraca Crvene armije - oni su ugradili sebe u oslobođenje Beograda. Nijma smo zahvalni, njih se sećamo. Jer, ne možemo pomagače i saradnike okupatora proglašavati oslobodiocima, a istinske oslobodioce i žrtve - izdajnicima.

Možda 20. oktobar i nije najvažniji datum u bogatoj istoriji Beograda, ima i većih i važnijih i neosporavanih. Ali, baš zato - moramo više braniti činjenice, moramo više braniti istinu - zbog onoga što su trajne vrednosti svakog naroda: patriotizam, sloboda, borba za pravednu ideju, žrtva, žrtvovanje. Istorija jeste učiteljica života: borba protiv fašizma bila je i jeste jedan od temelja izgradnje svake moderne države, pa i naše. Zato je opasno i teško vreme kada se nosioci vlasti odreknu neke od tih trajnih vrednosti zarad politike ostrašćenog nacionalizma i pomirenja sa svim, svakim i svačim, kao glavnom snagom u realizaciji svoje patriotske i političke strategije i cilja. Ne može, na primer, pitanje saradnje sa Hagom, suočavanja sa prošlošću, preuzimanje odgovornosti, biti za Beograd, za Srbiju, teža tema od nezaposlenosti, stanja u oblasti socijalne i zdravstvene zaštite, pokretanja

privrede, odlaska mladih, obrazovanih u beli svet, saradnje sa svetom. To su teške teme. To su teme koje Beograd i Srbiju - kada se rešavaju - vode u bolji život.

A 20. oktobar - ne smemo, ne možemo zaboraviti - zbog onih Lolinih, Slobodinih i inih snova i ideala o slobodi, boljem životu, o ravnopravnosti, i socijalnoj pravdi, o poštovanju, o poštenju, o pobjedi, o anti-fašizmu. Oni su verovali u to istinski i suštinski. I bili spremni da daju sve - i svoj život, i dali su ga. Ne smemo ih zaboraviti - oni su sećanje, nauk, jer, kako reče pesnik - hoće li sloboda umeti da peva kao što su sužnji pevali o njoj?

Da li smo slobodu umeli da pevamo, da li smo je branili dovoljno? Ne uvek, nažalost.

Ovaj skup ovde, delovanje vašeg Društva u prethodnom periodu, akademija pre podne u Domu vojske SCG, daju nade da prave vrednosti ostaju zauvek deo istorije ovoga grada i ove države.

Tako se Beograd približio korpusu glavnih gradova Evrope, koji se na dostojanstven način seća onih koji su istinski borci protiv fašizma, a za slobodu svoga naroda i svoje države.

DRAGOSLAV DRAŽA MARKOVIĆ
**Jubilej - sećanje na
prošlost, opomena
za budućnost**

Iz bezumnih ideoloških razloga danas se ignoriše sve što je ostvareno u narodnooslobodilačkoj borbi, pa i činjenica velike pobjede ostvarene oslobođenjem Beograda oktobra 1944 - naglasio je Dragoslav Draža Marković i, između ostalog, rekao:

● Tom borbom rukovodila je KPJ sa Josipom Brozom Titom na čelu. Međutim, u redovima boraca broj članova Komunističke partije nije bio presudan. U narodnooslobodilačkoj borbi masovno su učestvovali građani pripadnici svih društvenih slojeva. Ignorirati ili čak negirati tu borbu zbog antikomunističke hysterije koja se nameće današnjem društvu - velika je nepravda i prema srpskom narodu i prema svim drugim učesnicima NOR-a.

● U vreme oslobađanja Beograda, jedinice Narodnooslobodilačke vojske brojale su više stotina hiljada ljudi i bile priznate kao saveznička vojska antihitlerovske koalicije. Čak je i kralj Petar iz Londona uputio poziv da se svi uključe u narodnooslobodilačku borbu i stave pod komandu Vrhovnog štaba NOV i POJ. Uprkos tome, u Srbiji se danas potiskuje istina o toj borbi. Falsifikovanjem istine i izvrtnjem činjenica želi se prikriti stvarnost. Takav odnos prema antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi ne postoji danas ni u jednoj drugoj od bivših republika nekadašnje zajedničke države - SFRJ.

● Suprotne su svakoj istini i očiglednim činjenicama i teze da je narodnooslobodi-

lački pokret svoja izvorista, pre svega, imao na teritorijama van Srbije. U Srbiji je počeo narodnooslobodilački rat. Već 1941. nastala je velika oslobođena teritorija sa centrom u Užicu, tada jedina slobodna teritorija u porobljenoj Evropi. Posle velike vojne akcije okupatora i strahovitog terora, partizanske jedinice bile su primorane da se povuku u Sandžak i Bosnu. Međutim, čak i u izuzetno teškoj 1942. godini na teritoriji Srbije i u Vojvodini delovali su brojni partizanski odredi a neki od njih, održavani i obnavljani tokom čitavog rata, očuvali su kontinuitet narodnooslobodilačke borbe u Srbiji i kada je bilo najteže, kada se glavnina narodnooslobodilačke vojske nalazila daleko na zapadu. A kada je, krajem 1943. i u 1944. godini težište operacija preneto na Srbiju, opet je došlo do naglog uspona narodnooslobodilačkog pokreta i formiranja mnogobrojnih brigada i divizija u Srbiji.

● U poslednje vreme prisutni su i apeli za takozvano pomirenje. Neohodnost tolerancije i nužnost da se okrene budućnosti nalažu potrebu prihvatanja i zalaganja za takvu orijentaciju. Ali, pomirenje ne sme da znači rehabilitaciju izdaje i negiranje istorijskih činjenica. O kakvom pomirenju može da se govori kada se u isto vreme uništavaju sva obeležja, ruše spomenici, ignorišu značajni datumi NOB-a, na ovaj ili onaj način baca ljaga na izuzetno časne ličnosti koje su i svojim životima platili nemirenje sa okupacijom, fašizmom, kolaboracijom, nacionalnom izdajom. Te pojave dobile su zamah još u vreme pogubne nacionalističke i ratnohuškačke politike Slobodana Miloševića.

● U cilju negiranja narodnooslobodilačke borbe zastupa se i teza da su njeni učesnici i njeni rukovodeći kadrovi dolazili maltene iz redova polusveta. U njenim redovima i uz nju bio je najveći deo naroda a na rukovodećim mestima nisu bili samo komunisti. Pomenimo samo Ivana Robara, Vladimira Nazora, Vladislava Ribnikara, Vladu Zečevića. U njenim redovima bili su vrsni intelektualci poput Pavla Savića, Koče Popovića, Siniše Stankovića, Milentija Popovića, Rodoljuba Čolakovića, Moše Pijade, Branka Ćopića, Milovana Đilasa, Veselina Masleše, Đorđa Andrejevića Kuna, Dušana Bogdanovića, a tu su i mnogi drugi uključujući i čitavi plejadu mladih intelektualaca stasalih na Beogradskom univerzitetu.

● Datume antifašističke borbe slave danas i oni koji su tako reći do poslednjeg dana bili uz Hitlera jer hoće da stupe u udruženu Evropu koja je za svoj praznik prihvatila 9. maj - Dan pobjede nad fašizmom. A mi okrećemo leđa tim datumima i našim velikim doprinosima toj pobjedi. Zato je ovo pravi trenutak da se iskazuju i reči dostojanstvene ali energične opomene. Dugo smo verovali da je fašizam ishodom II svetskog rata konačno pobeđen. Sve više se, međutim, uveravamo da se neki njegovi oblici javljaju i danas, i kod nas i u

SKUP POVODOM 60. GODIŠNJICE OSLOBODENJA BEOGRADA I SRBIJE

svetu.. Kada se o tome govori, nije, dakle, reč samo o prošlosti, niti imamo na umu samo odnos prema narodnooslobodilačkoj borbi i njenim vrednostima. Reč je upravo o dalekosežnijim opredeljenjima od značaja za budućnost. Da li smo zaista spremni za ulazak u Evropu ili samo pričamo da to hoćemo? Da li će Srbija uspostavljati kontinuitet sa oslobodilačkom progresivnom mišlju probuđenom još I srpskim ustankom, a kasnije izraženom i u pogledima Svetozara Markovića, Jovana Skerlića, Dimitrija Tucovića i drugih progresivnih i liberalnih mislilaca sa ovog podneblja, ili sa protagonistima retrogradne fašistoidne misli poput Dimitrija Ljotića, vladike Nikolaja i njima sličnih, zasnovane na teorijama koje je Evropa odavno odbacila opredeljujući se za načela francuske revolucije i progresivne demokratske pokrete koji su nastavili njene ideje? Da li ćemo graditi modernu demokratsku državu ili državu izolovanu od svetskih i demokratskih tokova?

MIRKO TEPAVAC

Za rat i nasilje projektanti više krivi od izvođača

Partizanski vojnici ne moraju da se stide svog ustaničkog "juriša na nebo"! Nisu, kao što su verovali, promenili ovaj neuređeni svet ali su ga za sobom ostavili boljim od onoga koji su zatekli - istakao je Mirko Tepava i, između ostalog, rekao:

- Iz narodnooslobodilačkog partizanskog poduhvata Jugoslavija je izašla ne samo kao obnovitelj raskomadane i opustošene države, nego i kao jedna od pet najzaslužnijih zemalja pobednica, poštovani suosnivač svetske organizacije Ujedinjenih nacija.

- Rezultati te velike borbe nisu samo vojne pobeđe i prekid bratoubilačkog istrebljivanja, nego i nesumnjive civilizatorske i emancipatorske vrednosti koje ostaju kao trajne tekovine zbog kojih NOB zaslužuje da se nazove revolucijom, ne samo u prevratničkom nego i u reformatorskom smislu. Velike žrtve su za to podnete ali su i rezultati, duboko poštovani u svetu, poslednjih godina, sa antikomunističkom strašću, osporavani samo u Srbiji koja je, najviše što je mogla, doprinela savezničkoj pobeđi.

- Uz sve nesumnjive vrednosti, pobednička Jugoslavija je bila daleko od idealne države, kakvom je sebe smatrala i kakvom je želela da je drugi priznaju. Od svih civilizacijskih vrednosti koje je proklamovala, nikad nije prihvatila jednu, najbitniju: nikad nije bila moderno demokratska i nikada nije htela da napusti jednopartijski monopol na kome je lagodno počivala. Ipak, opravdana kritika "našeg komunizma" ne bi smela da zanemari bitne razlike između jugoslovenskog i lagerskog socijalizma, koje su tadašnju Jugoslaviju nepovratno izdvojila iz lagersa i približile evropskim uzorima.

- Antikomunisti, i nekadašnji i savremeni, uporno nastoje da sa odbacivanjem komunizma obesnaže i narodnooslobodilačke vrednosti partizanskog poduhvata, da njih okrive i za četničke neuspehe. Istina je, međutim, nepotkupljiva. Nije četnike diskvalifikovalo to što su ratovali protiv partizana, nego što nisu ratovali protiv okupatora! A ni partizane nije za pobednike kvalifikovalo to što su obećavali blagodeti socijalizma, nego što su se požrtvovano borili protiv okupatora.

- Da su velike sile energično zaustavile oružano nasilje 1991, što su tada još mogle učiniti, da su to hteli i želele, ne bi na svoju i našu sramotu, preduzeli divljačko bombardovanje 1999. Svet je grešio na našu štetu, ali smo mi najviše grešili na sopstvenu. Dokle god nam za sve bude kriva "svetska zavera", dotle će Milošević i ratni zločinci izgledati nevini.

- Raspad Jugoslavije, u suštini, nije posledica dotrajalosti ideje nego njene prevaziđene društvene orijentacije...Tito se ne može izbrisati iz istorije Jugoslavije, kao ni njegov period njenog postojanja. Pamtiće se kao hrabar vođa jugoslovenskog partizanskog antinacizma, odlučni protivnik Staljinovog nasilja i umešan čuvar nezavisnosti zemlje. Ali, neće se poreći i da je bio tvorac i čuvar i autoritarnog oblika njenog društvenog i državnog uređenja koje nije moglo da izdrži kriterijume savremene i civilizovane demokratije.

- Srbija je sudbonosno narušila svoj vitalni nacionalni interes kada je pokušala da se proširi na sve teritorije gde žive Srbi. Taj cilj se nije mogao postići mirnim putem, a rat za te ciljeve se nije mogao dobiti. Kad se projektuju ciljevi koji se mogu postići samo nasiljem,

pravu odgovornost ne snose izvođači nego projektanti. Znamo ko su i kada ih ne imenujemo.

- Jugoslavija kakva je bila posle 1945. godine, ni onakva kakva je bila do 1991, do početka oružanog sukobljavanja, svakako više nikada ne može biti. U životu naroda, kao i u životu čoveka, nije sve moralo da se dogodi onako kako se dogodilo. Suviše prostora olako je prepušteno militantnom nacionalizmu, a sa njim je svaki problem postao nerešiv, svaki spor se pretvarao u sukob, a sukob u rat. Iza ovakvog rušenja Jugoslavije ostalo je samo more grobova, porušeni gradovi, raseljene porodice i stid preživelih. Od prve zemlje kandidata za pridruživanje Evropskoj Uniji, sa velikom Jugoslavijom, sama Srbija je danas bukvalno poslednja.

- Možda je plemenita parola "bratstvo-jedinstvo" zaista bila iluzija, na koju autorsko pravo ne polaže komunizam nego francuska revolucija, ali je nju zamenila divljačka mržnja koju su raspirili vlastoljubivi nacionalni barjaktari. Naše nesreće odavno više ne izviru iz "komunizma", nego iz šovinizma, a bujica agresivnog nacionalizma, mada u blagom opadanju, još je dovoljno duboka da se svi u njoj podavimo!

ŽIVAN ŽIKA STOJŠIĆ Beogradska operacija spojila istočni i zapadni front

O stanju na evropskim ratištima uoči bitke za oslobođenje Beograda i beogradske operaciji na skupu je govorio general JNA u penziji Živan Žika Stojšić koji je u

ČLANARINA ZA 2004 - 300 DINARA

Godišnja članarina za 2004. je 300 dinara, a za učenike i studente - 100 dinara. Članarina se može uplatiti neposredno, u prostorijama Društva, ili na žiro-račun:

3 5 5 - 1 0 1 9 1 9 4 - 8 3

Vojvođanska banka - filijala Beograd

Naziv: Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi 1941-1945.

Na isti način, članovi, prijatelji i simpatizeri Društva mogu da uplate i svoje dodatne priloge. Članovi čije je materijalno stanje nepovoljno mole se da simboličnim iznosom potvrde svoju pripadnost Društvu.

Besplatno dostavljanje "Glasa istine" i popust pri kupovini svih izdanja Društva - svojevrsni su povraćaj članarine i priloga.

Borbu za ostvarenje programskih ciljeva i širenje svog uticaja Društvo u značajnoj meri vodi uz pomoć izdavačke delatnosti - štampanjem i distribucijom knjiga i publikacija. Da bi se realizovao što veći broj ovih projekata i tako vrednosti za koje se Društvo zalaže postale dostupnije što širem krugu ljudi a posebno pripadnicima mladih generacija, neophodna je pomoć članova u dva pravca - da se obezbedi podrška šireg kruga donatora koji bi učestvovali u realizaciji pojedinih izdanja i, drugo, da se uključe u distribuciju izdanja Društva.

Sve članove koji u tom smislu mogu da pomognu ili imaju odgovarajuće ideje Izvršni odbor moli da se jave Društvu neposredno, pismom ili na telefon (011) - 43-07-43, svakog radnog dana od 10 do 14 časova.

SKUP POVODOM 60. GODIŠNJICE OSLOBOĐENJA BEOGRADA I SRBIJE

oslobađanju Beograda učestvovao kao komandant 1. vojvođanske brigade u sastavu 16. divizije. On je, između ostalog, rekao:

- Sredinom 1944. snažnim udarima savezničkih armija na istočnom i zapadnom frontu naneti su teški porazi nemačkoj ratnoj mašini i izvojevane strategijske pobjede. Crvena armija je zakoračila na tlo Balkanskog poluostrva; zapadni saveznici nastupali su ka Rimu i u Francuskoj, posle desanta u Normandiji, otvorili drugi front.

- Imajući u vidu veliki vojnostrategijski i politički značaj Srbije i, posebno, Beograda za konačno oslobođenje Jugoslavije, Vrhovni štab NOVJ je sredinom 1944. ka tom prostoru orijentisao jake snage kojima je neposredno komandovao. Krajem avgusta i početkom septembra u zapadnu Srbiju stigle su tri korpusne formacije i uspostavile jedinstven front širine oko 250 kilometara.

- Za šire područje Srbije, nemačka komanda Jugoistoka formirala je armijsku grupu "Srbija" sa zadatkom da upornom odbranom stvori uslove za izvlačenje sa juga nemačke grupe armija "E" (oko 350 hiljada vojnika). U nemačkom planu, širi rejon Beograda i sam grad kao saobraćajno čvorište imali su poseban značaj.

- S obzirom na jačinu nemačkih snaga u Srbiji i u Grčkoj, operacije za oslobođenje Srbije nalagale su sadejstvo sa Crvenom armijom pa je zbog toga Tito 19. septembra otputovao avionom za Moskvu. Sa vladom SSSR-a postignut je sporazum da Crvena armija može preći preko dela teritorije Jugoslavije za dalje nastupanje ka Mađarskoj i Austriji. Istovremeno je postignut okvirni plan za oslobođenje Srbije.

- Pri nastupanju ka Beogradu jedinice 12. korpusa, uz sadejstvo 6. proleterske divizije, razbile su četničke korpuse pod neposrednom komandom Draže Mihailovića koji su u rasulu prebegli preko Drine. Nemci su blagovremeno pripremili Beograd kao mostobran koji je trebalo štiti do dolaska grupe armija "E" iz Grčke. Operativna zona Beograda branjena je sa preko 30 hiljada vojnika a ka Beogradu se pod borbom iz istočne Srbije probijala i korpusna grupa "Štetner" sa oko 30 hiljada vojnika.

- Cilj beogradske operacije bio je da se zajedničkim dejstvima Prve armijske grupe NOVJ (oko 60 hiljada boraca) i jedinica Crvene armije (preko 40 hiljada vojnika) razbiju nemačke snage u zonama nastupanja, spreči izvlačenje nemačke grupe armija "E" sa juga i oslobodi Beograd. Spoljna odbrana Beograda razbijena je pre dolaska korpusne grupe "Štetner" od Požarevca. To je presudno uticalo na dalji tok borbenih dejstava.

- Neposredan napad na Beograd počeo je 14. oktobra. Posle višednevnih borbi, na prilazima Beogradu razbijena je korpusna grupa "Štetner", a grad je, uz učešće i više hiljada Beograđana, osvajan deo po deo da bi u toku 19. oktobra nemačke jedinice bile pritisnute uz Savu i razbijene u tri grupe - na Kalemegdanu, kod železničke stanice i na Čukarici. U zoru 20. oktobra, jedinice NOVJ i Crvene armije jurišem su osvojile Kalemegdan, 13. mehanizovana brigada Crvene armije i delovi 6. proleterske divizije zauzele su glavnu železničku stanicu a nešto pre podne i savski most. Poslednje je palo nemačko uporište na Čukarici. Beograd je bio slobodan, nemačkoj grupi armija "E" odsečena je odstupnica preko Beograda te se

morala povlačiti teškim terenima kroz Crnu Goru i Bosnu trpeći velike gubitke.

- Zajedno sa kvislinzima, Nemci su u Beogradu minirali sve upravne zgrade, istorijske i kulturne spomenike, vodovodnu i kanalizacionu mrežu, električnu centralu, pristanište i ostale značajne objekte. Sedam bataljona Crvene armije razminirali su 845 objekata, uklonili preko tri hiljade mina, izvadili preko tri i po hiljade eksplozivnih punjenja sa skoro 30 tona eksploziva, učinili bezopasnim sedam skladišta eksploziva.

- Paralelno sa beogradskom operacijom odvijalo se i oslobođenje Vojvodine. Banat je oslobođen do 10. Bačka do kraja oktobra, a Srem, izuzev zapadnog dela, do 1. novembra. Time je Vojvodina praktično bila slobodna.

TODOR KULJIĆ Danas prevladava anti-antifašistička kultura sećanja

"Nisam bio svedok događaja koga danas obeležavamo, a nisam ni istoričar. Sociolog sam. Poslednjih godina posmatram i pratim kako se ovo naše društvo seća nekih ključnih i prekretničkih događaja naše prošlosti. Bavim se kulturom sećanja. Na koji način i kako se odnosimo prema fašizmu i antifašizmu, da li danas još prevladava antifašistička kultura sećanja ili neka potpuno drugačija." Tim rečima počeo je svoje izlaganje dr Todor Kuljić, profesor Filozofskog fakuleta u Beogradu i u nastavku, pored ostalog, rekao:

- Stekao sam utisak da danas prevladava anti-antifašistička kultura sećanja. Ne

BANJICA I JAJINCI, NEKAD I SAD

Ispit pred licem Beograda

Svake prve subote u oktobru, Beograd je, masovnom komemorativnom svečanošću, decenijama odavao poštu pred humkom streljanih u Jajincima. Poslednjih godina to se više ne čini; sve se zapravo svodi na poluanonimno polaganje cveća od strane gradskih zvaničnika.

To što je ranije činjeno nikada nije bilo isključivo komemorativni čin. Uz dužno poštovanje prema žrtvama i poštovanje prema onima koji su preživeli okupatorsko-kvislinške kazamate u senci vešala i masovnih stratišta, nastojalo se da mlađe generacije steknu pravu predstavu o vremenu starijem od njihovog pamćenja, protagonistima tog vremena i žrtvama kojima je ono obeleženo. S obzirom na to kakve se sve informacije danas plasiraju o tom vremenu, nije neumesno izvesti zaključak da su oktobarske manifestacije u Jajincima ukinute i zbog toga da bi se mladima lakše nametnula iskrivljena slika u znaku novog ideološkog jednoulmlja.

Među Beograđanima još postoje i preživeli banjički zatočenici koji svoje streljane drugove i sve ono što su s njima preživeli, i kad bi hteli, ne mogu da zaborave. A hoće li žrtve biti zaboravljene kada biološki zakoni onemoguću tu generaciju koja svedoči sopstvenim

iskustvom, poštovanje zasniva i na sapatništvu a emocije i na drugarstvu sa na smrt osuđenima. Da li će se tada sve pretvoriti u golu formu lišenu pravih osećanja? Drugim rečima, "hoće li sloboda umeti da peva kao što su sužnji pevali o njoj?", kako se davno zapitao pesnik, osećajući da vreme može da devalvira i vrhunske moralne kategorije.

U tom rasponu, odnosom prema žrtvama kojima je ispisivana istorija Beograda, potvrđivan njegov karakter, Beograđani će se, i sada i ubuduće, dokazivati ili padati na ispitu istinske privrženosti gradu u ukupnosti njegovog značenja. A zna se da postoje mnogi beogradski događaji i mesta koji su se, svedočeci o veličini stradanja, prkosa, dostojanstva i hrabrosti, uzdigli do kulta i simbola. Tu se u znak počasti staje mirno i bez komande, tu se dolazi i bez poziva, donosi cvet i kada nije svečanost. Ko se ne odazove i ne stigne na vreme, kasni i pred sobom i pred istorijom.

Zato uvek bode oči kada Banjicu, Jajince i slična mesta u Beogradu zapostavljaju, zaobilaze, zaboravljaju politički reprezentivi Beograda ili tu svoju moralnu obavezu svode na najogoljeniji formalno-protokolarni čin. Svi oni koji su toliko prisutni i glasni na svim

SKUP POVODOM 60. GODIŠNJICE OSLOBODENJA BEOGRADA I SRBIJE

iskazuje se ona samo time što neki vodeći intelektualci svrstavaju Milana Nedića u sto najznačajnijih Srba, niti samo time što neki drugi intelektualci smatraju da je 20. oktobar okupacija a ne oslobođenje.

- Nije potrebno podsećati da smo dugo živeli u jednoj dekretiranoj jednopartijskoj kulturi sećanja na fašizam, da je sve bilo podvrgnuto onoj šemi sedam ofanziva, a da smo iz te dekretirane slike istorije naglo uskočili u još veću isključivost - u anti-fašističku isključivost gde se i ono što je bilo racionalno, istorijski nužno, progresivno, evropski prosvetiteljsko, odbacuje kao totalitarno. Čini mi se da je upravo to današnji trenutak savremene srpske kulture sećanja.

- U svakom normalizovanom nacionalizmu, a živimo više od petnaest godina u atmosferi normalizovanog nacionalizma - antifašizam je nepoželjan. Skoro isto toliko godina živimo u atmosferi normalizovanog antikomunizma koga je Milovan Đilas jednom nazvao nekrofilnim antikomunizmom. U atmosferi antikomunizma, fašizam je čak salonski moderan. Fašizam je IN. Jer, najveći nacionalisti su upravo bili fašisti. Ne bi ovo bilo zanimljivo za mene kao sociologa posmatrača da je to nekakav istorijski materijal kojim barataju političke partije. Daleko više zabrinjava to što se dobar deo stvaralačke inteligencije priklonio upravo ovom anti-fašističkom kursu. Antifašizam je temeljito prevrednovan i nacionalizovan, decentralizovan; od univerzalnog antifašizma prešlo se na jedan už, segmentirani, parcijalni antifašizam. Svaki antifašizam koji u prvi plan stavlja doprinos svoje nacije i žrtvu svoje nacije je parcijalni antifašizam a radikalni antifašizam, univezalni antifašizam, bori se pro-

tiv svega onoga što propoveda da su ljudi nejednaki.

- Anti-fašizam je prisutan u Evropi već nekoliko decenija. Oko njega se spore vodeći intelektualci. Jedan od najvećih i najautoritativnijih zagovornika anti-fašizma, francuski istoričar Fransoa Fire u knjizi "Propast jedne iluzije" aludira da je socijalizam tabula rasa, da iza njega ništa nije ostalo, tvrdi da je komunistički antifašizam bio iznuden a ne spontan. Vrlo kratko mu je odgovorio Erik Hobsbaum, drugo krupno ime evropske istorijske nauke, konstatujući da bi, bez ratnog učinka Crvene armije, čitava Evropa verovatno do kraja XX veka ostala kao sistem država u čijem jezgru bi bile fašističke države okružene konzervativnim satelitima, odnosno da bi, bez kakvog-takvog dekretiranog autoritarnog socijalizma, društvene nejednakosti i društvene suprotnosti u Evropi bile daleko veće nego što su danas.

Globalne evropske debate oko fašizma na osobito provincijalan način prelamaju se na ovim našim prostorima pri čemu su se politizovale i instrumentalizovale. Nije se moglo, doduše, mnogo ni očekivati od jedne političke kulture, a i naučna kultura je deo te domaće političke kulture, koja se stalno kolebala između glorifikacije i demonizacije. Jedne političke i naučne kulture koja nikada nije imala mnogo smisla za odmereno, višeslojno i protivrečno uočavanje suštine ključnih društvenih zbivanja. U toj političkoj kulturi Tito je najpre slavljeno kao najveći genije i oslobodilac da bi preko noći bio demonizovan kao najveći upropastitelj. Moje skromno mišljenje je da on nije bio samo političar i svetski priznat državnik već je - istorijska ličnost. A na

ovom prostoru bilo je malo pokušaja da se ta istorijska ličnost i sve ono što se nalazi iza tog simbola - objasni i rastumači na višeslojan i protivrečan način. Naučna kultura se kolebala između užarenog titoizma i vehementnog antititoizma. Mislim da je slična situacija i danas kada su u pitanju svi drugi događaji koji se vezuju za Tita, za komuniste i za sve ono što se zbililo na ovim prostorima za vreme II svetskog rata. Došlo je do provale normalizovanog šovinizma i anti-fašizma.

- Fašizam, nacionalizam, socijalizam, Josip Broz - sve to su još vruća mesta sećanja oko kojih ćemo se još dugo sporiti. Od krize društva, od njegovih potreba zavisi kakva će se kultura sećanja negovati. Na drugi način smo se sećali 20. oktobra pre dvadeset godina, na drugi način pre četrdeset godina, a teško je predvideti kako ćemo obeležavati 20. oktobar za dvadeset godina. Kada, nažalost, mnogih živih učesnika toga događaja više neće biti. Nadam se da ćemo ići u pravcu u kome ide prosvetiteljska Evropa. Ne Evropa multinacionalnog kapitala, nego prosvetiteljska Evropa koja je za jedan od svojih ključnih praznika uzela 27. januar - datum kada je Crvena armija zauzela Osvjenčim (Aušvic). Ne zbog toga što ujedinjena Evropa slavi vojni učinak Crvene armije, nego zbog toga što je to simbolični datum kada je uništeno mesto na kom su ljudi ubijani zbog toga što ne pripadaju istoj krvi.

Nadam da ćemo u narednoj deceniji, ako se budemo sretali na ovakvim skupovima, biti bliži upravo jednom takvom prosvetiteljskom a ne ovom našem današnjem uskogrudnom provincijalnom anti-fašističkom sećanju.

moćnim političkim tribinama, a naročito u vreme izbora uključujući i predstavnike beogradskih opština na čijim su užim teritorijama bila najveća beogradska stratišta.

Bar ovde se ideološki razlozi ne mogu navoditi kao opravdanje. Pred mitraljeske cevi u Jajincima ravnopravno su izvođeni ideološki neistomišljenici, politički opredeljeni ali i najbezazlenije nevini. U zločinu protiv čovečanstva - stradao je čovek. Smrću je bezuspešno plašen uspravni grad, nepoznati ljudi uzdizali su se do heroja, lekci-je iz etike držali i oni od kojih se to moglo najmanje očekivati. Preživeli

tako pominju i ženu koja se bavila najstarijim zanatom. Dospela je na gubilište jer nije htela sa okupatorom. ("Jesam kurva, ali srpska!"). Žrtvom je branila nacionalnu pripadnost a nije s njom trgovala.

Šest decenija kasnije mnogima, izgleda, to nije jasno.

Kao i to da beogradska azbuka ima mnogo više od trideset slova. Sva se ona, međutim, lako nauče ako se nosi u sebi smisao beogradskog bića, ako se ovaj grad ne pretvara u objekt ove ili one trgovine i uskogrudog privravanja...

N.D.

Kad reči prazno zveče

U vikend izdanju lista "Danas" od 23. i 24. oktobra, Ivan Arandelović je pod naslovom "Kratkovidni pogled u prošlost", pored ostalog, napisao:

- Uprkos tvrdnjama lokalne političke elite u Beogradu da 20. oktobar 1944. godine, kao dan kada je pokrenuta pobedonosna lavina antifašističke borbe na ovim prostorima, mora ostati "zlatnim slovima" zapisan u istoriji srpskog naroda, taj datum je i ove godine u Beogradu obeležen na nedolično i krajnje površan način.

- Jedina manifestacija koju je Skupština grada Beograda tim povodom organizovala bio je omanji koktel u prostorijama Starog dvora na kom je Radmila Hrustanović, predsednik Skupštine

grada, ugostila nekadašnje partizane i beogradske oslobodi- oce...Pomenuti koktel, simbolično položeni venci na par spomenika, jednom groblju i jednom bivšem stratištu, kao i gostovanje gradskih čelnika na manifestacijama koje su drugi priredili, ipak su potez nedovoljan i neprimeren datumu kakav je 20. oktobar.

- Činjenica je da su antifašistička borba i principi koji se nalaze u njenoj osnovi - stub modernih i građanskih država, odnosno društava koja drže do svoje nezavisnosti, prava i slobode pojedinca. U širem kontekstu, vrednosti antifašizma osnov su i borbe protiv globalnog terorizma. Upravo iz tih razloga, neprihvatljiva je kratkovidost koja u 20. oktobru i antifašističkoj borbi srpskog naroda prepoznaje isključivo ideologiju zakićenu crvenom petokrakom, a ni trunku univerzalnih i ciljeva i vrednosti.

VOJVODINA

NOVI SAD

Datumi koji se ne smeju zaboraviti

Povodom 23. oktobra - dana oslobođenja Novog Sada, u Poslaničkom klubu Skupštine Vojvodine održan je svečani skup boraca NOR-a, članova Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji i drugih građana. Organizovali su ga Pokrajinski odbor Društva za istinu o NOB-u i novosadska podružnica, kao i Vojvođanski klub koji sa Društvom blisko saraduje još od njegovog osnivanja.

Svečanom skupu prisustvovao je Nenad Čanak, tada još predsednik Skupštine Vojvodine sa svojim saradnicima Banetom

Pomoriškim, Bojanom Kostrešom (koji je u međuvremenu izabran za novog predsednika Skupštine Vojvodine) i drugima. Zapaženo je i prisustvo predsednika Skupštine Vojvođanskog pokreta Slobodana Budakova, predsednika Glavnog odbora Unije socijalista Vojvodine Živana Berisavljevića, predsednika Vojvođanske unije Duška Radosavljevića.

Skup je otvorio predsednik Vojvođanskog kluba Slobodan Jovanović a potom je prisutne pozdravio Nenad Čanak koji je, pored ostalog, naglasio da je 23. oktobar -

dan oslobođenja glavnog grada Autonomne Pokrajine Vojvodine - jedan od onih dana i događaja koji se ne smeju zaboraviti. Čanak se istovremeno zahvalio svim borcima NOR-a za žrtve koje su podneli u antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi za slobodu i za bolji život posleratnih generacija.

Glavni Govornik Georgije Jovičić, predsednik Pokrajinskog odbora Društva za istinu o antifašističkom NOB-u, podsetio je da danas na političkoj sceni postoje političari i nosioci visokih državnih funkcija koji omalovažavaju NOB, partizansku vojsku i njen doprinos oslobođenju zemlje, a posebno u završnim operacijama na kraju drugog svetskog rata. Između ostalog, postavio je pitanje gde su u vreme oslobođenja Beograda, Novog Sada i drugih gradova bili četnici, ustaše i drugi kvislinzi i odgovorio da su oni bili na putu da napuste teritoriju Jugoslavije i to pod okriljem okupatorskih snaga. Nema bitaka, istakao je Jovičić, u kojima su se oni borili protiv nacista i fašista; ima samo onih u kojima su napadali partizane i goloruki narod.

Na skupu je govorio i Jovan Dejanović, predsednik Skupštine Novog Sada u dva mandata - od 1974. do 1982, to jest u vreme kada su Autonomna Pokrajina Vojvodina, njeni gradovi i opštine - imali sopstvene prihode, zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, kada je cela pokrajina imala ubrzani ekonomski i društveni razvoj o čemu svedoči više kapitalnih objekata među kojima su nova zgrada Narodnog pozorišta, SPENS, most "Sloboda"...

Đorđe MILUTINOVIĆ

Ilija Drezgic - predsednik novosadske podružnice

Na sednici Predsedništva Podružnice Društva u Novom Sadu za predsednika je izabran Ilija Drezgic, za potpredsednike Jon Markovićan i Nikola Cvetković, a za sekretara Milan Drča.

Na ovoj sednici bilo je reči i o predlogu za promenu imena Društva za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941.1945. i izvesnim organizacionim promenama. Uz konstataciju da je u raspravi na skupštini Podružnice bilo dijagonalno suprotnih mišljenja, naglašeno je da je u tim razgovorima najvećim delom izražena podrška predloženim promenama. Usvojeni zaključak glasi:

o Prihvataju se i podržavaju promene u konceptu organizovanja, u Statutu i programskim ciljevima i zadacima formulisanim u predlogu komisije i Izvršnog odbora Društva za istinu o NOB-u 1941-1945.

o Daje se saglasnost i za novi naziv za koji se opredele Izvršni odbor i Savet Društva, sa napomenom da ukoliko to bude naziv "Savez antifašista", u Statutu treba predvideti Pokrajinski odbor kao sastavni deo organizacione strukture Društva.

o Podružnica smatra da Savez antifašista, kao nevladinu organizaciju, treba definisati kao "Savez antifašista u Republici Srbiji" za razliku od predloga komisije da to bude "u Srbiji".

PODRUŽNICA U SREMSKOJ MITROVICI

Poseta partizanskoj Fruškoj gori

Sremskomitrovačka podružnica Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji, povodom 60. godišnjice oslobođenja Sremske Mitrovice, organizovala je posetu onim delovima Fruške gore koji najuverljivije podsećaju da je ova planina čitavo vreme drugog svetskog rata, iako nadomak magistralnih komunikacija i velikih naselja sa jakim neprijateljskim garnizonima, bila tvrđava narodnooslobodilačkog pokreta. Uz članove sremskomitrovačke podružnice i jedan broj članova Društva iz Novog Sada i Beograda, u ovom pohodu učestvovala je i grupa mladih izviđača iz odreda koji nosi ime Boška Palkovljevića Pinkija.

Najpre se stiglo na Rohalj-baze; cveće je položeno na partizansko groblje koje neodoljivo podseća na ono na takođe legendarnoj Petrovoj gori. Ovde je, nad očiglednim primerom, predsednik sremskomitrovačke podružnice, poznati sremski publicista Borislav-Bora Stojšić, autor monografije o Fruškogorskom partizanskom odredu, konstatovao da ružirani spomenici koji podsećaju na partizanske dane nisu samo posledica nepovoljne materijalne situacije već prvenstveno izraz krajnje nebrige koja svedoči o svesnoj nameri da se iz istorije izbrise ono što se izbrisati ne može i ne sme. U tom kontekstu, Stojšić je ukazao na neophodnost da članovi Društva i iz Sremske Mitrovice, i iz Novog Sada, i iz Beograda udruže snage u nastojanjima da se vraća osećaj šire društvene odgovornosti za spomenike NOB-a i pokrenu odgovarajuće akcije za njihovu obnovu.

Partizansko groblje na Rohalj-bazama svedoči da je narod Srema, a posebno fruškogorskih sela, masovno stupao u partizanske redove ali da je istovremeno na Fruškoj gori kovano široko antifašističko borbena jedinstvo. Na to podsećaju nadgrobne ploče: "Ante proleter Dalmacija", "Četiri nepoznata borca iz Srbije" i druge, ali i činjenica da su među dvadeset narodnih heroja, pripadnika Fruškogorskog partizanskog odreda, pored ostalih i: Crnogorac Vukadin Vukadinović, Slovenac Ivan Maček Matija, Makedonac Orce Nikolov, Dalmatinac Paško Romac, Jovan Stokovac Džoja rođen u Puli, Leskovanin Trajko Stamenković, Negotinac Stanko Paunović Veljko...

Rohalj-baze su bile partizansko borbena i logističko uporište. Ovde su postojali silosi u zemlji u koje je smeštano po nekoliko vagona žita, tu je radio partizanski mlin, pekao se hleb. Sa Rohalj-baza 28. septembra 1943. krenuli su sremski partizani u Bosutske šume gde je potom proglašeno formiranje 4. vojvođanske narodnooslobodilačke udarne brigade. Tu je, dakle, udaren temelj čuvenoj pesmi: "Kad su Sremci krenuli sa te Fručke gore i odoše za Bosnu tamo da se bore..." Postala je narodna iako je autor poznat - spevaov ju je fruškogorski partizan Đorđe Gazibarić Čile...

Cveće je potom položeno i na spomenik koji podseća da je oktobra 1942. u ovom delu Fruške gore boravila 6. istočnobosanska brigada koja je potom sa tri bataljona sremskih partizana nastavila borbe u istočnoj Bosni. Zatim je odata počast i na mestu pogibije devetnaestogodišnje partizanske Radinke Vitasović Lepinjice. Potom i na veliko groblje na Jabuci koje svedoči o ogromnim žrtvama stradalim u vreme velike neprijateljske ofanzive na Frušku goru leta 1942, izvedene po ugledu na onu na Kozari. Kakav je bio njen

POVODOM PREDLOGA DA SE IZJEDNAČE ČETNICI I PARTIZANI

Istorijski neumesno, pravno - nepotrebno

Predlog izmena i dopuna Zakona o pravima boraca, vojnih invalida i članova njihovih porodica, iza koga stoji grupa poslanika SPO, neumesan je sa društveno-istorijskog a nepotreban sa pravnog stanovišta. Otuda je neophodno da se javnost upozna sa pravim motivima i značenjima ove nove političke manipulacije - ističe se u javnom obraćanju Društva za istinu o antifašističkoj

pa i izvesnih crkvenih velikodostojnika, zapravo svih onih koji su smatrali da se Miloševićim, Karadžićevim i Mladićevim ratom za "Veliku Srbiju" uspostavlja ideološki i politički kontinuitet sa ravnogorskim programom Draže Mihailovića i njegovog pravno-političkog savetnika Stevama Moljevića. Pomenuti predlog u istoj je ravni i sa svojevremenim slanjem Giške i paravo-

i početkom 1944. samo u tri sela - Vraniću, Drugovcu i Kopljarima zaklano je i streljano preko 160 ljudi, žena i dece) masovno i svirepo obračunavale ubijajući čak i starce, žene, decu pa i onu u kolevcima. Brojni su primeri četničkog orgijaškog zlostavljanja, klanja i ubijanja širom Srbije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Crne Gore, pod okriljem okupatora i uz njegovu pomoć. Nažalost, suviše brojni i svirepi da bi se moglo mimo preći preko pokušaja da se zločinci koji su sve to radili danas proglašavaju za antifašiste. Utoliko pre što se ničim ne može osporiti da nema razlike između četničkih zločina i zločina koje su počinili fašistički okupatori u Kragujevcu, Kraljevu i mnogim drugim mestima širom Srbije i Jugoslavije.

Predložene promene pomenutog zakona su nepotrebne jer su četnicima koji su se, prešavši u redove istinskih antifašističkih boraca, zaista borili protiv okupatora, priznata prava na osnovu učešće u narodnooslobodilačkoj borbi. Nisu sporna čak ni prava onih pojedinaca koji su, zajedno sa snagama NOV i POJ učestvovali u oružanim akcijama protiv okupatora, pre svega u vremenu do oktobra 1941, što su nekada činili i protiv volje svojih komandanata i vođstva četničkog pokreta.

Imajući sve to na umu, tvrdnje da bi usvajanjem pomenutih izmena i dopuna Zakona o pravima boraca došlo do pomirenja četni-

Čelnici SUBNOR-a Crne Gore u Beogradu

Prilikom boravka u Beogradu predsednik i sekretar Republičkog odbora SUBNOR-a Crne Gore Andrija Nikolić i Ljubo Sekulić posetili su sedište Društva za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji. Ovaj susret iskorišćen je za međusobno informisanje o aktivnostima dve organizacije i unapređenju njihove saradnje.

Posebno je bilo reči o pripremama za obeležavanje 60- godišnjice pobe nad fašizmom u II svetskom ratu. Čelnici SUBNOR-a Crne Gore detaljnije su govorili o reagovanjima boraca na pokušaje da se u Crnoj Gori podigne spomenik četničkom komandantu Pavlu Đurišiću.

SUBNOR Crne Gore podržava ideju o "okruglom stolu" boraca iz svih delova nekadašnje zajedničke države - SFRJ i predlaže da se taj skup održi u Bosni i Hercegovini. Takođe je pomenuto da SUBNOR Crne Gore očekuje dolazak delegacije slovenačkih boraca.

narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945.

Pravi smisao pomenutog predloga je nastojanje da se zaobilazno, grubim falsifikovanjem istorijskih činjenica, nametne revizija istorije narodnooslobodilačke borbe i rehabilitacija četničkog pokreta Draže Mihailovića i njegovo izjednačavanje sa partizanskim narodnooslobodilačkim pokretom. Obrazloženje predloga nije primereno uobičajenoj zakonodavnoj proceduri već je faktički rezime višegodišnje kampanje koju SPO sa Vukom Draškovićem na čelu vodi sa ciljem da se nametne iskonstruisana slika događaja u toku II svetskog rata na tlu Jugoslavije, slika podređena njihovim političkim interesima u bitnome nije u skladu sa stvarnim činjenicama.

U tome imaju prikrivenu ili otvorenu podršku još nekih nacionalističkih grupacija

konačan ishod, svedoči i činjenica da je na ovom fruškogorskom proplanku kasnije formirana 8. vojvođanska narodnooslobodilačka udarna brigada. Zato je na spomenicima sa pravom napisano da je fruškogorska Jabuka "svetionik i cvet slobode ustaničke Vojvodine 1941-1945".

Cveće je na kraju položeno i na spomenik koji podseća gde je poginuo najpoznatiji sremski partizan - legendarni Pinki. Tu su njegovom rođenom bratu Petru Palkovljeviću mladi izviđači iz odreda "Pinkii" oko vrata vezali izviđačku maramu...

Druženje na Fruškoj gori okončano je na sremski način i uz partizanske pesme...

N.D.

jnih četa da "oslobađaju" Srbe u Hrvatskoj i uspostavljaju granice u skladu sa Moljevićevim projektom.

U obrazloženju pomenutih izmena i dopuna, po ko zna koji put, ponavljaju se notorne neistine i klevete narodnooslobodilačke borbe lansirane još tokom II svetskog rata u vreme okupatorske, nedićevskoljotičevske i četničke propagande protiv partizana. Starim neistinama sada se dodaju i nove poput tvrdnje da je Skupština Republike Slovenije 2. oktobra prošle godine donela zakon sličan ovome koji se upravo predlaže u Srbiji. Slovenačkim zakonom prava veterana priznata su svima koji su se borili protiv okupatora ali nikome ko je sa okupatorom saradivao i borio se protiv partizanskog narodnooslobodilačkog pokreta. Slovenački zakon je upravo primer koji dodatno upozorava da se četnički i partizanski pokret ne mogu izjednačavati jer je od oktobra 1941. godine Draža Mihailović svoje oružane snage okrenuo protiv narodnooslobodilačkog pokreta i svih ratnih godina stalno, najčešće zajedno sa okupatorskim i kvislinškim odredima Milana Nedića, napadao partizanske jedinice i narod koji je partizane podržavao. Po direktnom Mihailovićevom nalogu, na primer, njegovi komandanti predali su Nemcima u jesen 1941. godine 261 zarobljenog partizana koji su većinom streljani. Za uzvrat četnici su od Nemaca dobili oružje i ostalu ratnu pomoć.

Koji to moral dozvoljava da se za antifašistički i oslobodilački pokret proglaše oružane formacije koje su masovno ubijale civilno stanovništvo u Sandžaku (Pavle Đurišić i drugi), u Šumadiji se (krajem 1943.

Održana sednica Saveta Društva

U trenutku kada je ova broj "Glasa istine" ulazio u štampu, održana je sednica saveta Društva za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945.

Savet je raspravljao o aktuelnoj političkoj situaciji u Srbiji i Crnoj Gori sa stanovišta unapređenja rada Društva. Razmatran je i predlog za promenu naziva Društva s kojim je izašao Izvršni odbor u skladu sa zaključcima proširene sednice Saveta održane 29. maja 2003. godine.

Takođe je bilo reči o pripremama za održavanje Skupštine Društva.

Opširan izveštaj o sednici Saveta biće dat u sledećem broju "Glasa istine".

ka i partizana, takođe su neumesne. To pomirenje faktički je obavljeno još krajem II svetskog rata masovnim prelaskom četnika u redove NOV i POJ pa je danas licemerno da o pomirenju pričaju oni koji svojim javnim izjavama partizane i narod koji ih je podržavao beskrupulozno proglašavaju za ološ, čime tendenciozno obnavljaju sukob uvereni da tako mogu nešto da učare na aktuelnoj političkoj sceni.

PRIČE O POMIRENJU JEDNO, GRAĐANSKI MIR JE DRUGO

Pravi motiv - borba za glasačke duše

RADOŠIN RAJOVIĆ (1924-2004)

U trenutku kada ga je smrt zatekla u uspravnom radnom stroju, Radošin Rajović, jedan od osnivača i jedan od predsednika Društva za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji, pripremao je tekst o zasedanju Antifašističke skupštine narodnog oslobođenja Srbije (ASNOS) u tek oslobođenom Beogradu i značaju njenih odluka za konstituisanje nove države. Bilo je predviđeno da sa ovim izlaganjem istupi na skupu koji je Društvo organizovalo povodom 60. godišnjice oslobođenja Beograda i Srbije.

Tekstom kojim se "Glas istine" oprašta od jednog od najistaknutijih članova Društva, Radošin Rajović se i posle smrti uključuje u aktuelnu raspravu povodom predloga da se zakonskim izmenama i dopunama izjednače partizani i četnici.

Poslednjih decenija često se postavlja pitanje tzv. nacionalnog pomirenja snaga koje su se u toku II svetskog rata borile u redovima partizana i onih koje su u tom ratu bile na strani okupatora, kao kvislinzi ili kolaboracionisti. To pitanje se postavljalo (i postavlja) u svim republikama bivše SFRJ, sa specifičnostima u svakoj od njih.

Pitanje tzv. nacionalnog pomirenja manje se postavlja u istorijskom a mnogo više u dnevno-političkom kontekstu. Razume se, sa

tendencijama da se istorija "podesi" prema aktuelnim (dnevno-političkim) ali i daleko-sežnim ciljevima i potrebama pojedinih političkih grupacija, pri čemu se ne uvažavaju faktografske činjenice. Ciljevi takvog pristupa prošlosti su veoma osmišljeni: promena istorijske svesti o jednom periodu novije istorije Jugoslavije, kako bi se izvršila valorizacija postojanja i delovanja kvislinških i kolaboracionističkih formacija, čiji bi "usputni" rezultati bili rehabilitacija pokreta i ličnosti koje su bile na strani ratnih gubitnika i pribavljanje za sebe patriotske (ako ne i antifašističke i demokratske) legitimacije i, istovremeno, osuda druge, partizanske strane za građanski rat, pa samim tim i žrtve u njemu.

● "Nacionalno pomirenje" podrazumeva, pre svega, da posle građanskog rata prestaju oružana sukobljavanja, da se otklanjaju posledice tog rata i traži modus vivendi, tačnije - stvaraju uslovi za dalji normalan i miran život. Drugim rečima, postepeno dolazi do građanskog mira, a politička pitanja, pa i politički sukobi rešavaju se političkim sredstvima. Ako je u tome smisao "pomirenja", onda je to u Jugoslaviji učinjen još u toku a naročito krajem II svetskog rata i neposredno posle njega: prelaskom velikog dela četnika, još dok je rat trajao, u redove partizana, amnestijom svih pripadnika kolaboracionističkih snaga koji nisu činili ratne zločine, sporazumima Tito-Šubašić iz 1944. godine i stvaranjem jedinstvene Privremene vlade DFJ, ulaskom građanskih političara i građanskih političkih grupa u Narodni front i Privremenu narodnu

skupštinu DFJ 1945. godine itd.

● Od završetka II svetskog rata prošlo je gotovo 60 godina. Više nema autentičnih subjekata sukoba u toku tog rata. Ako nema subjekata sukoba, postavlja se vrlo jednostavno pitanje: ko i s kim treba da se miri? Uz to, postavlja se i pitanje: ko su baštiniči sukobljenih pokreta. Šta je, zapravo, bila baština? Drugim rečima, ima li danas autentičnih naslednika narodnooslobodilačkog odnosno četničkog pokreta? Ukoliko se misli na razne političke grupacije - one pogotovo nemaju "aktivnu legitimaciju", pa dakle ni pravo da se pozivaju na partizanstvo, odnosno četništvo. Njihovo samoprolašavanje naslednicima jednog ili drugog pokreta je neosnovano jer one ne predstavljaju kontinuitet onih snaga koje su vodile te pokrete niti ih istinski i dosledno slede. One to čine iz političkih, čak bih rekao politikantskih razloga, jer je reč o značajnom delu biračkog tela. Prema tome, ove političke snage ne mogu biti ni subjekt "pomirenja", a još manje mogu biti arbitri istine o jednom periodu naše prošlosti od koga nas deli više od pola stoleća.

Međutim, ako ne postoje autentični baštiniči partizanskog odnosno četničkog pokreta, postoji baština tih pokreta, ono što je iza njih ostalo.

U slučaju partizanskog pokreta - to su antifašizam i patriotizam njegovih boraca, njihova beskompromisna borba protiv naci-fašizma, stvaranje snažne oslobodilačke armije i konačno oslobođenje Jugoslavije (uz pomoć savezničkih snaga u završnim

PISMA "GLASU ISTINE"

Bez srdžbe i naklonosti

Pokušaću u najkraćim crtama da izložim svoje stanovište o ideji da se pripadnici Ravnogorskog pokreta izjednače sa partizanima, o čemu je SPO zvanično podneo predlog Narodnoj skupštini Republike Srbije. Pri tome ću nastojati da se držim Tacitovog načela: Sine ira et studio - bez mržnje i naklonosti:

● Tačno je da je Draža Mihailović (DM) odbio da se pokori kapitulaciji aprila 1941. i da je sa desetak svojih pristalica krenuo iz Bosne prema Ravnoj gori. Namera svih njih je bila da se bore protiv okupatora. Imali su u tom smislu i svoj ratni plan. Ali, maksima je velikog ratnog stratega i teoretičara fon Moltkea da ratni plan važi do prve bitke a posle ga određuje bitka. DM je početkom jeseni 1941. poveo borbu protiv Nemaca ali se odmah suočio sa dve okolnosti koje nije predvidio - s nemačkom odmazdom i pojavom partizana, odnosno njihovom borbom protiv okupatora - i obustavio dalju borbu protiv okupatora.

● Istorijska je istina da su partizani čitavo vreme rata napadali, ili bili napadani od okupatorskih snaga: Nemaca, Bugara, balista, hortijevaca... Vodili su oslobodilačku borbu u kontinuitetu i aktivno. Jedinice DM nisu tako postupale, nisu u kontinuitetu ratovale protiv okupatorskih snaga. Za ovaj momenat sasvim je irelevantno da li su ili nisu saradivali, sporazumevali se sa okupatorskim snagama. Istorijska je istina da četnici DM nisu nijednog trenutka želeli pobjedu sila osovine i tu se bitno razlikuju od, recimo, ustaša, Rupnikove bele garde, balista...

● Istorijska je istina da su jedinice DM stalno napadale partizanske

jedinice i njihove pomagače. Niko nije demantovao tvrdnje da su četnici ubili u Srbiji više partizana nego Nemci, Bugari, balisti, Italijani, Mađari zajedno! Isto su radile i partizanske jedinice. Ali, u tome postoji suštastvena razlika. Budući da su se partizani stalno borili protiv okupatora, njihovu udarnu snagu još kako su slabili napadi četnika na njih a time su četnici DM faktički pomagali okupatoru! I, obrnuto, budući da četnici DM nisu od jeseni 1941. ratovali protiv okupatora, partizanski napadi na njih, četnike, nisu ni u čemu pomagali okupatora. Zaključak: ravnogorski pokret bio je u početku antifašistički, ali uskoro to više nije bio. Prema tome, nema partizanima adekvatne reference za naziv "antifašistički"! Tu je ta bitna razlika između ova dva pokreta.

● Izjednačavanje Partizanske spomenice 1941. sa eventualnom ravnogorskom od 1941. nije, zbog napred rečenog, moguće. Partizansku spomenicu 1941. imaju samo one osobe koje su od 1941. do kraja rata u kontinuitetu i aktivno dejstvovala protiv okupatora. Oni koji su 1941. bili u partizanskom pokretu ali su se kasnije "pasivizirali", "demoralisali", "imali prekid boračkog staža" - nisu mogli da dobiju i nisu dobili Partizansku spomenicu 1941. Četnici DM su imali prekid u borbi, pasivizirali su se u napadima na okupatore, pa kao celina, ili kao pojedinci, ne mogu biti izjednačeni sa nosiocima Partizanske spomenice 1941. O eventualnom statusu borca za period dok su se četnici borili protiv okupatora, dakle o prvih nekoliko meseci u leto i jesen 1941, može se razgovarati, odnosno pravno rezonovati i odlučivati.

● I partizanski i ravnogorski pokret imali su pristalice i aktiviste u svim kasnijim republikama Jugoslavije. Šta bi bilo ako sada Srbija

operacijama), svrstavanje Jugoslavije među značajne i priznate savezničke ratujuće sile u antihitlerovskoj koaliciji i sa značajnim doprinosom ukupnim ratnim naporima ove koalicije, što je istorijski utvrđeno i međunarodno priznato. Pri tom, NOP je ne samo parolom o bratstvu i jedinstvu nego i celokupnom aktivnošću mnogo učinio da speči bratoubilački rat i da narodima Jugoslavije obezbedi zajednički život u jednoj državi, na osnovama ravnopravnosti. U nasleđe NOP-a spada i izgradnja nove "avnojske", "druge", Jugoslavije, kao federativne zajednice ravnopravnih naroda, koja će 1945/46. godine početi sa konstituisanjem novog socijalističkog društvenog, ekonomskog, političkog i državnog uređenja, zasnovanog na opštenarodnoj (državnoj, odnosno kasnije društvenoj) svojini i na organima narodne vlasti, sa značajnim stepenom socijalne pravde i socijalne sigurnosti građana...

Šta je nasleđe četničkog pokreta danas? Taj pokret se verbalno izjašnjavao kao antifašistički i antiokupatorski, pa i jugoslovenski pokret...Međutim, snage koje su stale na čelo i iza tog pokreta imale su sasvim druge interese i samim tim drugačije strateške ciljeve. Iako i same nisu bile zadovoljne predratnim društvom, one su se iznad svega bojale socijalnih i međunarodnih državno-upravnih promena. Zato su u jesen 1941. pukovnik Draža Mihailović i njegovi četnici napustili oružanu aktivnost protiv okupatorskih formacija i u dosluhu sa istima okrenuli se protiv partizana, tvrdeći da će u borbu protiv sila osovine stupiti "kad dođe vreme". Iako se ovaj pokret formalno nazivao i smatrao jugoslovenskim, on je ipak bio srpski nacional-

istički pokret, koji se zalagao za "homogenu Srbiju" od Skadra do Pečuja, i od Čustendila, Vidina i Temišvara do Karlobaga, Karlovca i Daruvara, kako su to projektovali Stevan Moljević i razne političke grupe oko Draže Mihailovića i nije mogao voditi obnovi Jugoslavije...Antikomunizam i militantni hegemonizam odveli su ga na stranu okupatora. Svojom saradnjom sa okupatorom i kvilinskih snagama, četnički pokret se tako svrstao u snage kolaboracije kao pokret koji nije samo izdao antifašističku i antiokupatorsku borbu, već joj se snažno suprotstavljao, pa čak je i ugrožavao, dovodeći tako do ogromnog broja ljudskih žrtava na obe strane.

● Pitanje "nacionalnog pomirenja" postavljaju danas, pre svega, nacionalističke stranke, služeći se pri tome vokabularom kakav je za partizane koristio nacifašistički okupatorski sistem, u cilju kriminalizacije NOP-a. Taj zahtev ne sadrži samo "pomirenje" već i rehabilitaciju ličnosti, pa i celog četničkog pokreta, tražeći od "pobedničke strane" da "prizna" da je vodila građanski a ne oslobodilački rat, zarad socijalne revolucije, a da su četnici bili antifašistička i antiokupatorska snaga koja se samo "iz taktičkih razloga" oslanjala na okupatorske jedinice...U tom cilju, poslednjih decenija pokrenuta je velika propagandna mašinerija, često sa euforičnom odbranom izdaje, zločina i saradnje sa okupatorom. Sve to više liči na poziv na revanš i novi građanski rat, nego na poziv na pomirenje i građanski mir...Sva ta stihija više liči na odricanje od NOP-a nego na kritičko sagledavanje, pa i preispitivanje novije prošlosti. U takvoj istorijskoj publicistici, ne samo da nema objektivnih ocena događaja i ljudi, zasnovanih na činjeni-

cama, nego nema ni smišljene orijentacije na prevazilaženja sukoba i podela i uspostavljanje građanskog mira i integraciju društva.

IZ DRUGIH LISTOVA

"BORAC", list SUBNOR-a Srbije

Položen venac na Titov grob

Delegacija Republičkog odbora SUBNOR-a Srbije položila je povodom Dana borca, 4. jula, venac na odar Vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala Josipa Broza Tita u Kući cveća na Dedinju u Beogradu. U delegaciji su se nalazili predsednik RO general-major JA Slavko Popović, predsednik Gradskog odbora SUBNOR-a Mihailo Ivezic i predsednik Opštinskog odbora SUBNOR-a Čukarica Stojan Dimitrijević.

Vence i cveće na odar maršala Tita položile su i druge delegacije (Mesno udruženje "Sava" i dr), kao i borci narodnooslobodilačkog rata 1941-1945. i poštovaoci.

Kuću cveća posetili su i odali poštu maršalu Josipu Brozu Titu građani republika ranije Jugoslavije (Slovenije, Makedonije, BiH), kao i oko 200 stranih turista.

Kuća Ribnikara u kojoj je doneta odluka o dizanju opštenarodnog ustanka protiv okupatora i spomenik borcu pred njom nisu mogli da budu posećeni pošto se nalaze u ograđenom gradilištu.

S.O.

(Broj 126, jul-avgust 2004)

PISMA "GLASU ISTINE"

donese svoje propise o učesnicima ravnogorskog pokreta a ostale bivše republike ne? Hoće li Srbija rešavati status i onim ljudima koji su sada državljanji drugih država i ako te države imaju sasvim drugačije stavovište o ravnogorskom pokretu nego Srbija? Recimo, konkretno Crna Gora i njeni državljanji...

● Konačno, DM i njegov ravnogorski pokret, kao i neki drugi, suđeni su i pravosnažnom presudom osuđeni. Da li je sada moguće izvršne sudske presude poništiti odlukom u ovom slučaju Skupštine Srbije? Posebno sada kada se baš aktuelna vlast u Srbiji neprestano deklarise za vladavinu prava, za pravnu državu. Na procesu DM osuđeni su i ljotićevci (Mušicki), nedićevci (Jonić), pa ako se odlukom Skupštine poništi presuda DM - hoće li se poništiti i za ljotićevce, nedićevce, kako i zašto? Juna 1953. godine pred Vrhovnim sudom Srbije održana je revizija Solunskog procesa iz 1917. Zašto niko od pristalica ravnogoraca, ako imaju argumente, nije pokrenuo ili ne pokrene zahtev za reviziju procesa DM pa tek kasnije, eventualno, da se donose zakoni i odluke Skupštine koji se sada predlažu.

Milentije PEŠAKOVIĆ, Beograd

© patrijarhu i Smilji Avramov

U dva od više pisama koja je redakciji "Glasa istine" uputio Pero Koludžija navodi se, pored ostalog:

● Veoma sam iznedađen otvorenim mešanjem Patrijarha Pavla u politiku. Veliku krivnju za to snose i političke partije. One su se udvarale crkvi umesto da su je pošteno izložile kritici. Poznato je da je i sam Patrijarh svojevremeno podržavao najveće ekstremiste, kao što su

Karadžić i slični, čak ga posećivao u znak podrške.

Mislim da je krajnje vreme da crkva napusti mešanje u politiku i ambicije da postane partner državnim institucijama. To nije slučaj samo sa Pravoslavnom crkvom ali ona svojim ponašanjem daje podršku drugima. Teško može biti pomirenja na ovim područjima ako se čelnici crkava budu mešali u politiku. Najveća evropska vrednost je što je crkva odvojena od države i mešanja u politiku. Crkve se na Zapadu danas, pre svega, okreću mirenju naroda i slozi među narodima a sadašnjom politikom crkve na tlu bivše Jugoslavije mogu da budu samo izvor jačanja nacionalizma.

● Profesor međunarodnog prava Smilja Avramov, braneći Miloševića, prećutkuje da je Milošević širom bivše Jugoslavije raspirivao nacionalističku euforiju, instrumentalizovao ekstremne nacionaliste i time izlazio u susret separatistima a nas dovodio u bespuće i izolaciju.

Istina je da je sve što je nudila međunarodna zajednica bilo daleko povoljnije od Dejtonskog sporazuma, a Smilja Avramov je bila ne samo protiv Dejtonskog sporazuma već protiv svih predloga međunarodne zajednice.

Smilja Avramov veliča Karadžića kao humanistu velikog moralnog integriteta, a Mladića kao izuzetno poštenog čoveka. Za nju kao da ne postoje ni Srebrenica ni druga mesta zločina, niti komandna odgovornost Miloševića a pogotovu ne zločini "humaniste" Karadžića ili "poštenog" Mladića...Ona se u odbrani Miloševića još jednom iskazala kao ekstremniji nacionalista od najvećih srpskih nacionalista a na nivou Čavoškog koji je jedini zagovarao ratno stanje do kraja.

Pero KOLUNDŽIJA, Beograd

RADIO SLOBODNA EVROPA

Trend marginalizacije partizanskog pokreta

U beogradskom Medija centru danas je promovisan zbornik radova sa okruglog stola "Antifašistički narodnooslobodilački rat u Jugoslaviji i savremenost", čiji su autori generali, književnici i profesori sa prostora bivše Jugoslavije.

Kako je ocenjeno, ovaj skup je organizovan sa željom ne samo da se afirmišu vrednosti narodnooslobodilačkog rata, već i da se ospore nenaučne, politikantske i nacionalističke zluradosti o ovim događajima. Ideju organizatora ovog skupa i istoimene publikacije Društva za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji objasnio je njegov potpredsednik i bivši general Svetozar Oro:

"Krenulo se u ovaj poduhvat s uvjerenjem da se društvena obolenja koja karakteriše nacionalističko-hegemonistička pohlepa i isključivost, što je dovelo do razbijanja SFRJ i velikih žrtava i patnji, najuspješnije mogu liječiti istinom, osudom zločina i obnovom civilizacijskih odnosa među zavađenim stranama."

General Oro je naveo i neke istorijske činjenice za koje tvrdi da ih niko u svetu ne osporava sem nekih poraženih ostataka iz tog vremena, koji su, kako je rekao, umislili da se istorija može menjati i brisati kada oni dođu na vlast.

"Jugoslovenski narodi nikada u svojoj istoriji nijesu vodili veći rat do NOR-a. Zaokružili su proces oslobađanja svih nacija. NOR je slomio proustaški projekt o velikoj Hrvatskoj do Drine i pročetnički san o velikoj Srbiji do Karlobaga i afirmisao Bosnu i Hercegovinu kao njihovo vječno zblizavanje. Jugoslavija je izborila mjesto među pet sila pobjednica drugog svjetskog rata, najvećeg u istoriji svijeta."

Po mišljenju predsednice Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji Sonje Biserko, ova knjiga dolazi kao opomena da su neke tekovine kao što je antifašizam, trajne vrednosti evropskog društva.

"Nije međutim neočekivano što se partizanski pokret marginalizuje u korist četničkog, koji se pak glorifikuje i predstavlja kao antifašistički pokret s desnim predznakom. Taj trend se uklapa u strategiju koja je na delu već dve decenije a koja je imala za cilj prekrajanje istorijskih činjenica, u krajnjoj liniji i na štetu same Srbije."

Dušan Janjić, koordinator Foruma za etničke odnose, smatra da u ovdašnjem društvu ne postoji artikulirana debata o antifašizmu, već da je ova tema inkorporirana isključivo u dnevno-političke svrhe u, kako kaže, plakatskoj retorici.

"Komunjare, četnici i ostali koji bi, verovatno, a najverovatnije nemamo razloga da im ne verujemo, želeli demokratiju, govore o jedinstvu i govore o pomirenju, u stvari još uvek nisu izašli iz faze borbe i klasnog rata, unutrašnjeg rata, ali ideološkoga."

To po Janjiću istovremeno govori i o nedovoljnosti njihove politike da uobličie željeni projekat.

"Kod nas se još uvek demokratija smatra antikomunizmom i ona stoga ne može da ugradi antifašizam u sebe, nego ga izbacuje napolje."

Demonizacija narodnooslobodilačkog pokreta i svega komunističkog kao i veličanje i pokušaj afirmacije nacionalizma, po publicisti Nebojši Dragosavcu je u funkciji slabljenja kritike kolaboracije i njene rehabilitacije.

"Hodom unatraske i Evropi okrenutih leđa u Evropu se neće stići. Kome smeta antifašizam? Smeta onima koji žele da preuređuju prošlost i ponovo seju mržnju među narodima. To su

oni koji su vodili rat na prostorima sada već bivše Jugoslavije. Taj rat je njihov ponovni poraz ali za njega, kao uostalom i za dosadašnje poraze, krivicu prebacuju na druge."

Akademik Aleksandar Fira smatra da antifašizam ne pripada isključivo prošlosti, već da se neki njegovi bitni elementi moraju negovati kako bi se izbegle istorijske greške. Upravo zato, kaže on, ovaj zbornik služi istoričarima vrednijim činjenicama kao putokaz ka ozbiljnijim argumentima, jer kako kaže, istina nikad nije prosta niti jednostavna.

"Jedna od najvećih gluposti koja se često čuje je da je istina prosta. Izvinite, nije ni ambijent ni vreme da budem pravi Lala ali

reći ću: proste su samo one istine kao ono u bečarcu 'U mom selu nikad blata nema, samo sada i kad kiša pada'. Istina je uvek kompleksna i komplikovana i zahteva ozbiljan napor da je se shvati u koordinatama vremena u kojima se o njoj raspravlja."

Koliko će napora biti uloženo da se shvati istina koju prezentuju učesnici ovoga skupa i koliko pomenuta publikacija može da bude uvaženi element u utvrđivanju činjenica o proteklom vremenu. Istoričar Čedomir Antić:

"Istorijska nauka ima svoju metodologiju, strogo određenu. Kad je reč o savremenoj istoriji postoji metodologija rada koja se može primeniti i na drugi svetski rat i na oktobarsku odnosno rusku revoluciju i na vijetnamski rat. Nije potrebno da bilo koje udruženje piše, naročito udruženje u kome nisu istoričari dominantni, piše uputstvo istoričarima kako treba da rade. Nažalost, vlada Saveza komunista Jugoslavije sprovodila je skoro 40 godina politiku koja je bila izuzetno represivna prema istoričarima. Istoričari su bili i zabranjivani i, nažalost, ono što je najvažnije, možda važnije od svega toga je činjenica da arhivi nisu bili otvoreni."

Pripremio Nebojša GRABEŽ

REKLI SU NA PROMOCIJI

SVETOZAR ORO

Istina i osuda zločina - najbolji lek

Predstavljamo zbornik "Antifašistički narodnooslobodilački rat u Jugoslaviji i savremenost" koji je nastao na osnovu istoimenog okruglog stola održanog povodom 60. godišnjice prekretničke ratne 1943. godine i istorijskog II zasjedanja AVNOJ-a. Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi organizovalo je taj skup i štampalo zbornik sa željom ne samo da se obilježe istorijske godišnjice, već i da se, s jedne strane, ospore nenaučne, politikantske i nacionalističke zluradosti o NOR-u i AVNOJ-u i, s druge strane, afirmišu njihove osvjedočene vrijednosti i dostignuća u funkciji prosperiteta na jugo-prostorima. Oko te zamisli okupio se respektivan broj ličnosti iz svih dijelova nekadašnje zajedničke države, rekao je Svetozar Oro na početku promocije i u nastavku, pored ostalog, rekao:

● I u ovaj poduhvat krenulo se s uvjerenjem da se društvena oboljenja, koja karakterišu nacionalističko-hegemonistička pok-

U beogradskom Media-centru, 30. septembra ove godine, promovisano je najnovije izdanje Društva za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945 - zbornik "Antifašistički narodnooslobodilački rat u Jugoslaviji i savremenost" koji sadrži saopštenja i diskusiju sa istoimenog okruglog stola održanog krajem novembra 2003. godine u okviru obeležavanja 60. godišnjice II zasjedanja AVNOJ-a.

Tom prilikom govorili su potpredsednik Društva Svetozar Oro, akademik Aleksandar Fira, predsednik Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji Sonja Biserko, koordinator Foruma za etničke odnose dr Dušan Janjić i u rednik pomenutog zbornika Nebojša Dragosavac.

Promocija je privukla značajnu pažnju javnih glasila. "Glas istine" objavljuje kompletan izveštaj Radia "Slobodna Evropa" o promociji kao i izvode iz izlaganja pojedinih promotera.

lepa i isključivost, što je dovelo do razbijanja SFRJ i velikih žrtava i patnji, najuspješnije mogu liječiti istinom, osudom zločina i obnovom civilizacijskih odnosa među zavađenim stranama.

● Društvo za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji smatra da ovakvi skupovi i izdanja stvaraju uslove da se stvara vizija za budućnost. Ako više ne postoji suludo razorena zajednička federacija, to još ne znači da više nema drugih izlaza i rešenja za prosperitet naroda na ovim prostorima.

NARODNOOSLOBODILAČKI RAT U JUGOSLAVIJI I SAVREMENOST

Naravno da ima. Ta budućnost nazire se u liječenju ratnih rana, osudi zločina i obnovi saradnje među jugoslovenskim narodima i sa svijetom kome težimo.

● Dostignuća i dometi NOB-a i SFRJ, duboko ugrađeni u istoriju naroda na jugoslovenskim prostorima i u istoriju svijeta, a posebno u svijest naših ljudi, nose trajna značenja i aktuelni su i u našem vremenu. Pored ostalog, ukazuju i na to da se u Evropu i u svijet ne možemo vraćati sa kvislinškim i kolaboracionističkim balastom, niti uz ignorisanje naše i svjetske antifašističke pobjede u II svjetskom ratu. Naravno, ni sa nacionalizmima i nacionalistima koji ruše spomenike te pobjede a podižu spomenike poraženim fašistima, kvislinzima i kolaborantima.

SONJA BISERKO Knjiga kao opomena

U opštem haosu koji vlada u historiografiji, ne samo kada je reč o nedavnoj prošlosti, već i onoj koja se odnosi na ceo XX vek, ova knjiga dolazi kao opomena. Opomena da su neke istorijske tekovine kao što je antifašizam, na kojem počiva današnja Evropa, trajna vrednost za svako društvo, pa i srbijansko. Nije, međutim, neočekivano što se partizanski pokret marginalizuje u korist četničkog koji se, pak, glorifikuje i predstavlja kao antifašistički pokret s desnim predznakom. Taj trend se uklapa u strategiju koja je na delu već dve decenije, a koja je imala za cilj prekrajanje istorijskih činjenica, u krajnjoj liniji, i na štetu same Srbije.

Izjednačavanje partizanskog sa četničkim pokretom počelo je još pre dve decenije preko istoričara Petranovića i Đuretića, a potom i Dušana Batakovića da bi se sada, u školskim udžbenicima, partizanski pokret jedva i spominjao. To je ujedno podrazumevalo i preuzimanje četničkog projekta "Homogena Srbija", koji su promovisali SPO, SRS i velikom delom akademska elita, pravnici i istoričari.

Imajući u vidu nove međunarodne okolnosti, posebno kolaps komunizma, u propagandi se poseban naglasak stavljao na činjenicu da je Srbija "oduvek bila antikomunistička". Formulise se nova teza po kojoj "avnojevske granice gube svaku istorijsku zasnovanost, a nemaju nikakvu međunarodno-pravnu regularnost". Smatralo se da se ne može srušiti društveni poredak koji je stvorila Komunistička partija, a da se "ne sruši i njegova istorijsko-politička odrednica - avnojevske granice". Dobrica Ćosić, čiji je ovo citat, i mnogi drugi su u samo predvečerja rata poručili srpskoj javnosti da "srpski narod ne može da prihvati konfederaciju sadašnjih republika, jer njihove granice nisu legitimne ni u istorijskom, ni u državno-pravnom smislu, te su granice određene političkim ciljevima i kriterijumima Komunističke partije Jugoslavije i brionskim ustavom (Dobrica Ćosić, intervju za Politiku 21. januara 1991).

Iz današnje perspektive, kada svi jugoslovenski narodi sa različitim emocijama tretiraju bivšu jugoslovensku državnu tvorevinu, srpski nacionalisti sa žaljenjem konstatuju da su Srbi iracionalno "likvidirali vlastitu nacionalnu državu u ime velike zajedničke države, a da se nije znalo kako će drugi narodi doživljavati tu državu" implicirajući da je već tada trebalo definisati granice Srbije. Ovakvo razumevanje Jugoslavije dominira i u odbrani Slobodana Miloševića, a artikulisala ga je njegov prvi svedok, profesor Smilja Avramov. Ona se u svom nastupu pred Haškim sudom pozivala čak i na, nikad osnaženi, Londonski sporazum iz 1915, koji je, navodno, implicite garantovao Srbiji Dalmaciju i još neke delove Austro-Ugarske.

Upravo na pitanju granica partizanski pokret je uspeo da sve jugoslovenske narode ponovo okupi u jednu državnu zajednicu. Osim što je imao značajni doprinos u antifašističkom otporu, najveća tekovina tog pokreta jesu te granice koje su počivale, kako na državnom, tako i na etničkom principu. One nisu bila nikakva komunistička izmišljotina, već objektivni izraz istorijskih okolnosti. Odluka o rekonstrukciji druge Jugoslavije doneta je u toku drugog svetskog

rata na I zasedanju AVNOJ-a 1942. godine. Rešavanje nacionalnog pitanja nametnulo se kao ključno za reintegraciju Jugoslavije. Već 1943. u Jajcu je održano II zasedanje AVNOJ-a na kojem je potvrđen proces federalne institucionalizacije Jugoslavije. Na temelju ovih početnih dogovora o uređenju nove Jugoslavije, u junu 1945. osnovana je Komisija Predsedništva AVNOJ- za utvrđivanje granice između Vojvodine i Hrvatske, a u septembra iste godine donet je Zakon o administrativnoj podeli Srbije.

ALEKSANDAR FIRA Zbornik će izazvati pažnju i oprečne komentare

Značajno je da društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji nastavi svoj rad. Ono nije skup ljudi zaronjenih u prošlost i sećanje na nju, već udruženje aktera svesnih svoje odgovornosti i za prošlost, i za sadašnjost, i za budućnost.

Izuzetno je vredan zbornik koji se pojavio pred čitaocima i koji upravo predstavljamo. Nesumnjivo je da će izazvati pažnju i različite komentare, od pohvala do žučnih osporavanja.

Pomogli su Društvu

Od izlaska prethodnog broja "Glasa istine", materijalnim priložima aktivnosti Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji podržali su: Đuro Rodić, Mihajlo Lukić, Gordana Zrnić, Ivan Dubravčić (Zagreb), Nikola Kmezić, Judita i Petar Stambolić, Radovan Pantović, Dragan Rodić, dr Branko Pavićević, Dušan Vujatović, Slobodan Rakočević, Jovanka Brkić, Stevo Dokmanović, Nail Redžić, Danica Filipović (Sremska Mitrovica), Nada Kovačević (Sremska Mitrovica), Stevan Mirković, Mira Kun, Joža Daljević, Branislav Jovanović, Aljoša Mimica.

Antifašizam, na našu veliku žalost ne pripada samo prošlosti već se neki njegovi elementi i dalje moraju negovati da ne bismo pali u zabludu da se istorija nikada ne ponavlja.

Interdisciplinarni je karakter priloga u zborniku koji upućuje na potrebu svojevrstne reintegracije znanja. Daje političke, istorijske i nešto manje pravne analize, pruža argumente istoričarima vernim činjenicama. Nije zbornik kanona ali imponuje velika saglasnost većine iako je redakcija ispoljila toleranciju prema gledištima koja bi mogla da budu ili jesu sporna. Bez toga, uostalom, nema demokratije.

DUŠAN JANJIĆ

Antifašizam - bitan element civilizacije

Posle Titove smrti nastupila je duboka kriza u traganju za novim identitetom jer se pokazalo da je "posle Tita - Tito", želja a ne realnost...

Antifašizam je bitan element zapadne civilizacije i demokratije, a fašizam je i populizam i totalitarizam. Postoji istorijski nesporazum naših demokrata sa evropskim i američkim kolegama jer unose različite sadržaje u formalno iste termine. Otuda tek treba očekivati suštinske rasprave o fašizmu i antifašizmu. Trenutno kod nas jedino Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945 - ozbiljno brine o temi antifašizma...

AVNOJ je bio odgovor na bratoubilaštvo i socijalno nezadovoljstvo. Bavio se stvaranjem institucionalnih okvira za državu. Pravio raskid sa režimom, a ne sa državom. Petog oktobra želeo se diskontinuitet sa režimom a napravljen je diskontinuitet sa državom. AVNOJ je federalistički odgovor, čist primer koji je teško naći u bilo kojoj praksi. No, ideja i pokret rodili su i svoje ubice - birokratske nacionaliste koji su vukli u totalitarizam i nacionalizam...

Ko krene izvan antifašizma, naći će se izvan savremene istorije...

ČLANOVI DRUŠTVA NA JAVNOJ SCENI

RADOSLAV ĐERIĆ

Kad laž postaje istina

U članku "Udri dok slova izdrže", objavljenom u listu "Danas", novinar Dragan Vujadinović, ne po prvi put, razvija teze kako su svojevremeno "sa planina i urvina sišli 'divlji' i iz gradskih kuća i poslova isterali 'pitome'", odnosno kako su "polupismeni Titovi generali proterali predratne doktore i advokate".

Na to je pod naslovom "Kad laž postaje istina", reagovao član Društva Radoslav Braco Đerić:

"Biće da se D. Vujadinović uzda u Gebelsovu mudrost da mnogo puta ponovljena laž postaje istina. Te tako i on, ne znam po koji put, ružno i prljavo piše o borbama Narodnooslobodilačkog rata. Moram u ime svojih mrtvih drugova i ratnika reći da "ono posle nemačkog rata", nisu u Beograd "sa planina i urvina" sišli nikakvi "divlji", nego je 800.000 partizana svoju četvorogodišnju borbu protiv okupatora i njegovih pomagača krunisalo oslobođenjem našeg glavnog grada.

Nisu proterivani nikakvi "predratni doktori i advokati", nego oni koji su saradivali sa fašistima, a ako pogledamo potpise ispod izjave lojalnosti Hitleru i njegovoj strahovladi (bi li to 1942. godine), jamačno da tamo vrvi od Vujadinovićevih doktora, advokata, i inih ondašnjih intelektualaca. Znam ja da D. Vujadinović sve to zna, ali sam ovih nekoliko redova napisao da pokažem koliko se upravo na tog gospodina odnose reči Živorada Kovačevića, koji je u istom broju Danasa, u svom analitičkom i objektivnom članku ("Otvorenih očiju u ružno lice"), između ostalog, napisao: "Taj kontinuitet ide i dalje unazad, i mnogi od njih ne kriju da baštine deo kvislinskog odnosa fašističkog nasleđa."

MILENKO MARKOVIĆ Kuda ide Srbija

Primetno je nastojanje u postmiloševićevskoj Srbiji ili da se relativizuju ili bar izjednače krivice za prethodni rat. Teza o građanskom ratu služi, još uvek, kao alibi da se ne ide do kraja u obračunu sa nacionalističkom prošlosti. Jer, ako je to bio građanski rat - teza na kojoj je naročito insistirala i Miloševićeva vlast - onda su tu svi krivi, tu nema agresora. U tom duhu slede i preporuke da se ne čačka u to jer, navodno, ko zna kako bi ko prošao. Stavimo sve to pod tepih i okrenimo se budućnosti.

No, kako se može graditi budućnost na zatamnjenoj prošlosti, sa obostranim sumnjama o stvarnoj ulozi u krvavim međuetničkim obračunima, sa uverenjima jednih o krivici drugih? Zar ovi isti političari koji traže zaborav, nisu toliko puta optuživali Titovu vlast što je stavljala pod tepih stradanja Srba u Jasenovcu i drugde tokom drugog svetskog rata? Tu, dakle, ne mogu biti dva aršina.

Prava budućnost može započeti tek kada naše vladajuće elite smelo priznaju bolnu isti-

nu: da na prostorima bivše Jugoslavije nije bio građanski već nacionalističko-osvajajući rat, da je ključni vinovnik takvog rata bio režim Slobodana Miloševića. Razume se, u tome i svi drugi treba da dobiju meru svoje krivice za taj rat (umešanost Hrvatske u BiH, na primer), ali ne da im neko drugi natura "istinu", već da sami dođu do nje. To je pravi put nacionalne katarze na ovim prostorima.

Ali, o kakvoj se katarzi može govoriti kada se u Skupštini Srbije donosi zakon o pružanju podrške haškim zatvorenicima, odgovornim i za rat i za počinjene zločine u njemu? I time navlači kolektivna krivica srpskom narodu. Umesto toga, najviši nacionalni čin bio bi da je Skupština usvojila rezoluciju kojom se režim Slobodana Miloševića čini odgovornim za ratove na tlu bivše Jugoslavije, kojom izražava žaljenje zbog ratnih zločina koje je taj režim počinio u ime srpskog naroda. To bi bila najbolja poruka našim bivšim sunarodnicima, Evropi i svetu u celini, o našoj iskrenosti u pogledu radikalnog raskida sa nacionalističkom prošlosti i o našoj spremnosti da bez kolebanja ulazimo u procese demokratskih reformi i evropskih integracija. Dakle, distanciranje od, a ne pravnim regulama svojatanje nacionalističke politike Slobodana Miloševića. Time bi se na najbolji način odbranila čast srpskog naroda i njegov stvami nacionalni interes.

Nevolja je u tome što aktuelni sastav skupštine nema državničku viziju budućnosti Srbije. Zaokupljeni uskim stranačkim interesima u borbi za vlast, političari troše i ono malo demokratskih kredita stečenih nakon petog oktobra. Na pitanje "Kuda ide Srbija", ne znam kakav se odgovor može dati a da nije obojen pesimizmom. Aktuelni kontekst srpskog društva sve više ispunjava vladajuće trojstvo: tiha obnova monarhije, sve češće ulaženje Srpske pravoslavne crkve u sferu politike i jačanje desničarske vlasti u državi. Hteo bih da se nadam da nam, ipak, ne predstoji sumorna sutrašnjica. Ali, osim te nade, ovom društvu bila bi neophodna probuđena građanska svest naroda koja bi mogla odlučno da kaže "stop" igranju sa njegovom sudbinom. Neophodan je i široki front demokratskih snaga koji bi podsticao i artikulisao takvu svest i odlučnost.

Pitanja Dobrici Ćosiću

Pre svih drugih moralo bi se postaviti jedno krupno moralno pitanje: kako može Dobrica Ćosić, koji je srpski narod podsticao na rat za teritorije dokle sežu srpski grobovi, rat u kome je taj narod suprotno njegovoj tezi ("pobednik u ratu, poražavan u miru"), doživeo najtežu

Član Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji Milenko Marković više puta je analitički javno reagovao na aktuelna politička zbivanja u Srbiji. Iz njegovih napisa objavljenih u više glasila, "Glas istine" objavljuje pojedine karakteristične segmente

nacionalnu katastrofu nakon turske viševakovne okupacije, kako mu se, dakle, mogla roditi ideja da se ponovo poigrava sa sudbinom srpskog naroda?

To pitanje, međutim, nije samo za Ćosića; ono se ponajviše tiče njegovih političkih promotora (od Miloševića, crkvenih velikodostojnika do političara postmiloševićeve ere), ali i mase manipuliranih dosadašnjim neuspešnim politikama prema Kosovu. Među ovim drugim ima indoktriniranih velikospstvom i teorijama svetske antisrpske zavere, ali i veliki broj napaćenih, zbunjenih i frustriranih Srba sa Kosova, koji bi, opravdano dakako, da se već jedanput vrate normalnom životu.

Naš narod, nažalost, nema baš neko istorijsko pamćenje, pa je zaboravio šta i kako je sve Ćosić predlagao da se rešava srpsko i kosovsko pitanje. Da bolje pamti, prisetio bi se, da je Ćosić na jednom plenumu CK Srbije predlagao unitaristički koncept odbrane Kosova od albanskog nacionalizma, da se negde u to vreme vajkao što jedino Srbi nemaju "etnički čistu" državu, da je opet na unitarističkom konceptu ne samo idejno ohrabrivao i savetovao Miroslava Šolevića i druge, već je i sudelovao i kao organizator pobune kosovskih Srba protiv tadašnjeg srpskog partijskog i državnog rukovodstva. Možda je to rukovodstvo nedovoljno činilo da se na Kosovu podsecaju istorijski, politički i ekonomski koreni srpsko-albanskih antagonizama, o tome će istorija dati svoj sud. Ali, mere za zaštitu Srba koje je Ćosić predlagao, nisu išle linijom ravnopravnosti kosovskih Albanaca. Bilo kako bilo, tek na pobuni protiv navodno oportunističkog srpskog rukovodstva, uzdigli su se Dobrica Ćosić kao "otac nacije" i Slobodan Milošević kao "vožd" i "mesija" srpske nacije. Od tada oni se idejno savetuju i politički saraduju na ratnom konceptu "velike Srbije". Razišli su se tek kad je "pukla tikva", kad se ratni točak velikodržavlja zaglavio na prostorima nesrpskih republika bivše Jugoslavije.

I sad se Dobrica Ćosić, posle svega što nas je zadesilo, ne malo i njegovim zaslugama, ponovo javlja sa pretenzijama spasioca. Ideja o teritorijalnoj podeli Kosova, izneta u njegovoj najnovijoj knjizi "Moj poslednji boj za Kosovo", nije nova. Nastala je pre nekoliko decenija kao izraz frustriranosti srpskog nacionalizma koji je, kad je izgubio sve bitke, pribegao politici "daj da se spasi što se spasiti može", to jest, kad ne može celo onda bar deo Kosova. I sa ovim obnovljenim predlogom cilj je ostao isti ("spasiti što se spasiti može"), samo sada pod daleko nepovoljnijim okolnostima za kosovske Srbe i Srbiju.

Zašto smetaju NOB i antifašizam

Prvo je Milošević unizio antifašizam osvajačkim ratom. Zatim je to isto učinio i DOS potiskujući antifašizama na margine demokratskih reformi, prepustajući njegove vred-

nosti nacionalističkoj i antikomunističkoj visekciji. Nije nevažno da se upitamo zašto je to tako baš i jedino u Srbiji? Zašto se post-miloševićeska demokratska vlast ne trudi da koristi veliki ugled koji je srpski narod, zajedno sa ostalim narodima bivše Jugoslavije stekao u antifašističkom ratu, kao značajan argument za evropsku rehabilitaciju Srbije? Treba li podsećati da smo sa antifašističkom borbom već bili u Evropi a da smo se, ratovima devedesetih godina prošlog veka, našli i izvan Evrope i izvan Ujedinjenih nacija!

Simptomatično je da vlast koja se deklarise kao vodič za demokratsku Evropu prećutkuje ili toleriše, verovatno i ohrabruje, sve one radnje kojima se vrše falsifikovanja istorijske istine o bliskoj prošlosti (preko sistema obrazovanja, državnih medija itd), devalviraju duhovne vrednosti i bukvalno zatiru fizički tragovi koji podsećaju na antifašizam i oslobodilačku borbu srpskog naroda tokom drugog svetskog rata: ruše se spomenici, menjaju se nazivi ulica, prosvetnih i zdravstvenih ustanova koji podsećaju na datume i ličnosti iz vremena narodnooslobodilačke borbe 1941-1945...U isto vreme, podižu se spomenici saradnicima okupatora, ulicama se daju njihova imena, puštaju se pročetničke serije preko kanala državne televizije i slično.

Logičan sled tih događanja je i najnoviji predlog Vuka Draškovića da se usvoji izmena i dopuna zakona kojim se ustanovljuju penzije i za pripadnike četničkog pokreta Draže Mihjlovića. Nije, međutim, problem u samom predlogu, već u političkim ciljevima. U obrazloženju tog predloga tvrdi se da je istorijska istina da su se četnici "jednako kao i partizani borili za Srbiju", a da je laž da su četnici saradivali sa fašističkim okupatorima. Kad političari preuzimaju posao istorije, onda, doista, tu nema ni istorije, ni politike. Draškovićev je izum da se zakonskim aktom, a ne istorijskom metodologijom, može proglašavati šta je istina a šta je laž...To ne bi služilo istorijskoj istini; naprotiv, bila bi to karikatura, ruglo, blamaž istorijske istine. Ali, to ne bi bilo prvi put. Povređuje se istina i kad se oslobođenje Srbije 1945. godine kvalifikuje kao okupacija ili kada se među 100 najuglednijih Srba uvrsti i ime kvislinga Milana Nedića...

...U našoj zemlji nekim snagama na vlasti i van nje antifašizam smeta ili zato što su NOB inicirali komunisti, ili zato što bi htele da kompleks četničke saradnje sa okupatorima leče pretvaranjem četničkih formacija u jedan od dva antifašistička pokreta. Pa, pošto za takve pretenzije nema istorijski potvrđenih bitaka protiv okupatora (osim prihvatanja američkih pilota), Vuk Drašković se potrudio da "sociološki" diferencira ta dva pokreta: na (partizanski), kojeg je, navodno, činio "šljam i svakojaki društveni ološ", i (četnički), kojeg je činila, opet navodno, "sve sama duhovna i profesionalna srpska elita".

...S obzirom na stanje duha i politički sastav Skupštine, možda će ovakav zakon biti

usvojen. U tom slučaju, mi bismo bili jedina zemlja u demokratskoj Evropi koja rehabilituje kolaboracionističke pokrete iz vremena drugog svetskog rata.

RADE VUKOSAV Otvoreno pismo Vojislavu Koštunici

Gospodine predsedniče Vlade Republike Srbije,

Jeste li svesni toga da vašom krutom i opstruktivnom politikom prema međunarodnoj zajednici i teokratskim vraćanjem Srbije u XIX vek, Srbija sve više zaostaje i jede samu sebe?

...Evropska Unija (EU) je 29. oktobra ove godine donela svoj Ustav i formira strategiju svog razvoja. U mozaiku i standardima te strategije nas neće biti. Kad sve zemlje EU dobiju svoja mesta u produkciji i tržištu robe, šta će nama ostati? Gde ćemo biti i šta ćemo imati za nekoliko godina kad ostali budu delovali u evropskom sistemu i mehanizmu proizvodnje i tržišta?

...Naše drumske saobraćajnice, železnica, vodeni putevi su na najnižoj razini. Opravdan je strah da će nas EU zaobići usmeravanjem strateških prometnica van Srbije, pa ćemo ostati u zabačenoj, slabo prohodnoj regiji Evrope i dalje od Evrope.

Miloševićeva je politika, strategijom "svi Srbi u jednoj državi", u saradnji sa Šešeljevim "Srbija do Karlobaga, Ogulina, Karlovca i Virovitice", našim susedima i nama nanela dosad neviđena zla, a najviše samoj Srbiji, zaostaloj, osiromašenoj i osramoćenoj. Iako je ta strategija pretrpela krah, Tomislav Nikolić još i sada sanja "svoj nedosanjani san" da Srbija izbori pomenute granice, šireći međunacionalnu netoleranciju u regionu. Je li se državni vrh ikad javno ogradio od pretenzija radikala za srbijanske granice van Srbije? Za nanošenje uvreda našim susedima i štrajenje pretenzijama na njihove teritorije. Zna se kako Francuska oštro i uspešno reaguje na politiku Lepena. A Srbija?

Gospodine predsedniče, Vi svojom čudnom politikom "legaliteta", zajedno sa konzervativnim snagama spregnutim sa kleronacionalizmom, čuvate Miloševićeve propale "tekovine". Time čuvate, zataškavate i držite o našem vratu i teret počinjenih zločina. Da li Vi i oni kao Vi mislite isto ono što misle i radikali, samo što radikali glasno razmišljaju?

Državna saradnja sa međunarodnom zajednicom je toliko nefleksibilna i opstruktivna da nam prete sankcije. Već ih u nekoj meri i imamo. Posebno je nikakva saradnja sa Tribunalom u Den Haagu. Zašto bi se optuženi za ratne zločine odazivali Tribunalu kad predsednik Vlade njihove države kaže da je to za njega "deveta rupa na sviral"...

U sprezi sa crkvom, upropastili ste izlazak Srba na kosmetske izbore čime ste Srbe na Kosovu ostavili bez zastupnika...Stara narod-

na poslovice kaže da "od inata nema goreg zanata". Umesto da ste se izborili da naši ljudi izađu na glasanje, pokazali fleksibilnost i dobru volju za dogovore za što bolje uslove izlaska na izbore, Vi ste kvarili saradnju. Prkosom se u međunarodnim odnosima ništa ne može iznuditi...

Vi vodite neku unitarističku politiku protiv davanja više autonomnih prava regijama. Vaša politika proizvodi suprotan učinak jer niko neće da bude njen zatočenik i rob, a zatočenik je ceo naš narod i regije u Srbiji, i Srbija i Crna Gora, jer Vi i Vaša Vlada ne shvatate i ne želite shvatiti realnost i niste kadri izvesti Srbiju iz krize.

DR BRANKO LATAS Šta nije rečeno o savezničkim pilotima

Ove godine širom Evrope na državnom nivou održavaju se manifestacije povodom 60. godišnjice oslobođenja njenog velikog dela od nacifašističkih zavojevača. To se dešava i u zemljama nekadašnje Jugoslavije, osim u Srbiji koja je dala veliki doprinos antifašističkoj borbi - oko 300 hiljada njenih građana, odnosno više od trećine boraca NOR-a, borilo se 1945. u redovima NOV Jugoslavije pod komandom maršala Tita.

Oni koji su dužni da organizuju takve manifestacije i podsete na doprinos Srbije u borbi protiv nacifašizma načulili su, međutim, uši prema Ravnoj gori i njenim sledbenicima iako je poznato da se oko 35 hiljada četnika iz Srbije, pod komandom Draže Mihailovića, borilo na strani fašističkih okupatora i da je s Nemcima Srbiju napustilo i oko 20 hiljada prisilno mobilisanih četnika.

Javna glasila su obavestila (12. septembra ove godine) o učešću ministara Srbije i Crne Gore Vuka Draškovića i Prvoslava Davinića na svečanosti povodom godišnjice otpremanja sa aerodroma kod Pranjana američkog vojnog osoblja koje je dospelo kod četnika. Stvorio se utisak da je to sve što država Srbija namerava da predочи svetskoj i svojoj javnosti kao antifašistički doprinos njenih građana u drugom svetskom ratu. Obožavaoci dela i lika "đenerala Draže" ne mogu da se slože oko broja spasenih Amerikanaca, pri čemu ne skrivaju diskriminaciju prema pripadnicima drugih naroda (Britanaca, na primer) koji su se borili u sastavu 15. američke strategijske vazduhoplovne armije pod komandom generala Natana Tvinga. Tvrdi da su četnici spasili 250, pa 500, pa 800 pilota. Prema američkim izvorima, istina je sledeća: četnici su prigrabili 343 američka i nekoliko desetina britanskih pilota, ukupno 417. Držali su ih na Ravnoj gori dok po njih, početkom avgusta 1944, nisu stigli američki oficiri Lalich, Maslin, Milodragovich, Macdaul i otpremili ih u svoje baze.

Drašković i Davinić ne pomenuše da su partizani spasili više od dve hiljade

ČLANOVI DRUŠTVA NA JAVNOJ SCENI

savezničkih pilota i odmah ih vratili u njihove jedinice. Ne pomenuše da su četnici ubijali oborene savezničke vazduhoplovce, predavali ih Nemcima, da im nisu dozvoljavali da odu na slobodnu teritoriju pod kontrolom NOVJ, što je od Mihailovića tražio američki general Ajra Iker, komandant savezničkih vazduhoplovnih snaga za Sredozemlje.

U izjavama dvojice ministara o značaju dolaska grupe preživelih Amerikanaca puno je nejasnoća, preterivanja i neistina. Ostalo je nejasno da li je to privatna ili organizovana, zvanična američka delegacija. Drašković i Davinić grade navodnu anti-fašističku delatnost četnika na bazi spašenih pilota. Ti piloti pripadali su vazduhoplovnoj formaciji koja je, pored ostalog, bombardovala mnoge nemačke garnizone u gradovima Srbije. Sada slave njihove aktivnosti dok apologete Mihailovića drugim prilikama kritikuju saveznike, prvenstveno Britance, jer su, tobože, gađali i ubijali Srbe.

Ministar inostranih poslova SCG izjavio je da će preko četvorice bivših američkih pilota, danas u poodmaklim godinama, sa nejasnim statusom u SAD, uspeti da poboljša odnose Srbije sa Amerikom u šta je teško poverovati. A šta je sa Crnom Gorom? Osim toga, u SAD se zna ko su bili jugoslovenski i srpski antifašisti a ko okupatorski kolaboranti. Amerikanci su još 1943. dali objektivnu

ocenu o Mihailoviću i četnicima. Nisu ih svrstali među antifašiste, već u fašističke kolaborante. Uostalom, Amerikanci više gledaju u budućnost i voleli bi da se pomenu ti ministri više angažuju prema Hagu i Briselu nego prema događajima u prošlosti.

Zanimljivo bi bilo saznati i to iz kojih je fondova finansiran boravak Draškovićevih i Davinićevih gostiju. Ako je to zvanična delegacija, onda bi trebalo uputiti protest američkoj vladi jer je tim nivoom delegacije potcenila doprinos Srbije i Srba slamanju fašizma i nanela uvredu žrtvama okupatora i njegovih sluga. Ako su tom prilikom Drašković i Davinić istupali sa ličnim stavovima, onda bi rukovodstvo Državne zajednice Srbije i Crne Gore moralo da se ogradi. Ako čak ne oseća potrebu da to učini zbog ostalog i bitnijeg, treba to da učini makar zbog toga što je četnički pokret bio jedinstven, pa se počast za spasavanje pilota ne može pripisivati samo Srbiji...

VELIMIR DRAKULOVIĆ Nonsens na novčanici

Slika Slobodana Jovanovića na najvrednijoj novčanici naše zemlje predstavlja nonsens i bez presedana je u svijetu. Jer, Slobodana Jovanovića treba sagledati i cijeniti sa dva aspekta.

Njegova predratna aktivnost zaslužuje respektovanje, ali se za ratnu to me može

reći. Za ono što je dobro uradio u prvoj Jugoslaviji - treba mu odati priznanje i svrstati ga među zaslužne građane, dok ga za loše poteze u toku rata takođe treba svrstati tamo gdje mu je mjesto.

Eklantantan primjer za poređenje je francuski maršal Peten koji se proslavio u prvom svjetskom ratu a u drugom postao izdajnik francuskog naroda pa je zbog toga bio osuđen. Danas ga u Francuskoj tako reći i ne pominju a kamoli da ga slave kao velikana.

Čim je došao na položaj predsjednika emigrantske jugoslovenske vlade, početkom 1942. u Londonu, Slobodan Jovanović je nekritički počeo da veliča Dražu Mihailovića i njegove četnike iako je već tada znao da Draža, najprije preko Milana Nedića, a zatim i lično saraduje sa njemačkim okupatorom, odnosno i posredno sa italijanskim fašistima preko Pavla Đurišića, pa Momčila Đujića, Jevđevića i drugih četničkih komandanata. Jovanović je obmanjivao srpski narod i saveznike tvrdnjama da se Draža bori protiv okupatora pripisujući četnicima akcije partizana uprkos tome što mu je u decembru 1942. godine šef vojnog kabineta major Živan Knežević podneo referat o delovanju Draže Mihailovića. Kneževiću je prethodno engleski major Piter Boj iz balkanskog odeljka britanske Uprave za specijalne operacije - SOE - stavio do znanja da se Mihailoviću ne može slati naoružanje za borbu protiv partizana koji se jedini bore protiv sila osovine, jer Mihailović otvoreno saraduje sa Italijanima, njegovi naoružani odredi prebacuju se italijanskim kamionima da bi se, zajedno sa italijanskim trupama, borili protiv partizana. Major Boj je Kneževiću doslovce rekao da je Draža kvisting baš kao i Nedić i da će saveznicima, kada se iskrcaju na Balkan, biti svedjedno da li će im tada prići Nedić, Antonesku ili Mihailović; potrebno im je da Mihailović sada stupi u akciju i razori železničke pruge. Knežević je sve to preneo Jovanoviću naglašavajući da su te informacije pouzdane jer su Englezi dobili izveštaje od svojih ljudi sa terena.

Jovanović je, ipak, i prilikom rekonstrukcije vlade u januaru 1943, u njoj zadržao Dražu kao ministra vojnog. Pred samu bitku na Neretvi grubo je obmanuo generala Ajzenhauera i De Gola predlažući im da pohvale Mihailovića koji se "neprekidno bori protiv okupatorske vojske".

Istine radi, treba konstatovati da je Slobodan Jovanović nekoliko puta, uvijek mlako i neodlučno, opominjao Mihailovića da preduzme i izvrši sabotaže koje je tražio general Aleksander, ali bez uspjeha. Kralj Petar II se na kraju iskupio time što je razalovao Dražu i pozvao četnike da se svrstaju u redove Narodnooslobodilačke vojske pod Titovim rukovodstvom. Slobodan Jovanović to nijednom nije ni pokušao, pa se čak ne može zaklanjati ni iza kralja.

DOSADAŠNJA IZDANJA DRUŠTVA

Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945. do sada je, u okviru svojih programskih aktivnosti, izdalo više knjiga i publikacija:

- "STVARANJE I RAZARANJE JUGOSLAVIJE" - zbornik sa istoimenog okruglog stola
- "FAŠIZAM JUČE I DANAS"
- Ilija Radaković "BESMISLENA YU-RATOVANJA" (drugo dopunjeno izdanje)
- Džasper Ridli "TITO"
- Ibrahim Latifić "JUGOSLAVIJA 1945-1990."
- Milenko Marković "SRPSKO PITANJE"
- RAZARANJE SPOMENIKA KULTURE NA TLU NEKADAŠNJE JUGOSLAVIJE 1991-1995"
- Miloš Minić "PREGOVORI IZMEĐU MILOŠEVIĆA I TUĐMANA O PODELI BiH"
- "BOSNA I HERCEGOVINA JUČE, DANAS I SUTRA"
- Dr Radoslav Ratković "POLITIKA I USTAV"
- Dr Branko Latas "SARADNJA ČETNIKA SA OKUPATORIMA I USTAŠAMA (1941-1945)"
- "VOJVODINA U ANTIFAŠISTIČKOJ NARODNOOSLOBODILAČKOJ BORBI (1941-1945)"
- "AVNOJEVSKI PRINCIPI I ODNOSI U SADAŠNJOJ JUGOSLAVIJI; PAKT O STABILNOSTI ZA JUGOISTOČNU EVROPU"
- "OSVRT NA PUBLIKACIJE O REHABILITACIJI SARADNJE ČETNIKA SA OKUPATORIMA"
- Kiro Hadži Vasilev "SUDBINE SOCIJALIZMA"
- Dr Marko Vrhunec "ŠEST GODINA SA TITOM"
- Dr Dragoljub Petrović "JUGOSLAVIJA U ANTIFAŠISTIČKOM RATU 1941-1945"
- "RATOVU U JUGOSLAVIJI 1991-1999" - zbornik sa istoimenog okruglog stola
- Jovo Ninković "ETNIČKA SVOJSTVA RATOVA U JUGOSLAVIJI 1991-1995"
- "VELIKA PODVALA - CENČIĆ PODMEĆE TITU IZMIŠLJENE STENOGRAME" - osvrti i polemike
- Kiro Hadži Vasilev "MEĐUNACIONALNI ODNOSI - BALKANSKA ISKUSTVA"
- ODBRANA ISTORIJSKE ISTINE O NOR-u I SFRJ (zbornik saopštenja i diskusije sa tribine "Da li đaci u Srbiji uče falsifikovanu istoriju")
- "ANTIFAŠISTIČKI NARODNOOSLOBODILAČKI RAT U JUGOSLAVIJI I SAVREMENOST" - zbornik sa istoimenog okruglog stola.

Za članove Društva - cena sa popustom.

SRBIJA - LETO, JESEN 1944 (2)

Kako su nastajale srpske divizije

Početkom februara 1944. godine u Crnoj Gori je od 1. šumadijske i 2. južnomoravske formirana 3. srpska brigada. Zbog toga je, odlukom Glavnog štaba Srbije od 7. maja 1944, izvršeno preimenovanje svih brigada do tada formiranih u Srbiji: 2. u 4, 3. u 5, 4. u 6, 5. u 7, 6. u 8. i 7. u 9. srpsku brigadu.

U toku maja i juna 1944, na jugoistoku Srbije obrazovano je deset novih brigada - od 10. do 19. Time su stvoreni uslovi za novu fazu razvoja NOV Srbije pa je u selu Gajtanu na planini Radanu 20. maja od 4, 5. i 6. brigade formirana Prva srpska divizija koja je ubrzo, naredbom Vrhovnog štaba, preimenovana u 21. srpsku diviziju. Za njenog komandanta Glavni štab Srbije postavio je Ristu Antunovića, a za političkog komesara Dragoljuba Petrovića.

Dva dana kasnije, u Trgovištu je od 7, 8. i 10. brigade formirana 22. divizija - komandant Živojin Nikolić, komesar Vasilije Smajović. Od 7, 9. i 14. brigade 6. juna u istočnoj Srbiji formirana je 23. divizija -

Nova adresa Društva

Podsećamo sve članove, prijatelje i saradnike Društva za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945. da su, posle dužeg boravka na privremenoj adresi, obezbeđene nove prostorije, te je sada adresa Društva:

Proleterskih brigada (po novom: Krunska) broj 90; 11.050 Beograd; telefon 43-07-43

Radno vreme kancelarije je, kao i dosad, od 10 do 14 časova svakog radnog dana.

Nove prostorije se nalaze kod Kalenićeve pijace a autobuskim, trolejbuskim i tramvajskim linijama dobro su povezane sa svim delovima Beograda. Pri dolazu iz centra grada, autobus broj 26 staje tačno ispred ulaza u prostorije Društva. Najbliža trolejbuska stanica je kod Katanićeve ulice, to jest prva stanica od Slavije.

komandant Radovan Petrović, komesar Krsta Filipović. Od 11, 13, 15. i 17. brigade u Pustoj Reci je 10. juna formirana 24. divizija - komandant Mile Čalović, politički komesar Života Čurčić, Od 16, 18. i 19. brigade, 24. juna u selu Topoljanima u Toplici, formirana je 25. divizija - komandant Radivoje Jovanović, komesar Radoš Jovanović.

ČETNIČKI MAJOR PRILAZI PARTIZANIMA

Dok su okupatorske i kvilniške formacije bile garnizonirane po varošima i većim mestima, odakle su izlazile i napadale partizane a zatim se vraćale u mesta bivakovanja, četnici Draže Mihailovića su se nalazili i kretali po selima i tako pokrivali teritoriju po dubini, što je znatno otežavalo aktivnost partizana čija je baza bila selo. Zato je Glavni štab Srbije naredio novoformiranim divizijama da energično čiste teren od četnika 1. južnomoravskog, Vardarskog, 1. kosovskog, Topličkog, Jablaničkog i Rasinskog korpusa. Najjače četničko uporište bilo je u Gornjoj Jablanici i Kosanici sa centrom u Okruglici, gde se nalazio Gorski štab 110 za južnu Srbiju, Kosovo i Makedoniju pod komandom majora Radoslava Đurića koga su njegovi oficiri 18. maja uhapsili zbog toga što nije forsirao borbe protiv partizana.

U višednevnim borbama, 21. i 22. divizija izbacile su četnike iz Gornje Jablanice i Kosanice i tako proširile slobodnu teritoriju do demarkacione linije sa Kosovom, odnosno italijanskom a kasnije i nemačkom Velikom Albanijom. Pošto je pobegao iz četničkog zatvora, major Radoslav Đurić se 28. maja predao štabovima partizanskih divizija čija je izjava o razlozima njegove predaje znatno uticala na osipanje četničkih jedinica i imala veliki odjek u narodu.

U drugoj polovini juna, 21. divizija je napala bugarski garnizon u Blacu i nanela mu teške gubitke a zatim razbila četnički Rasinski korpus i oslobodila Brus. Posle toga je Draža Mihailović poslao u Rasinu 4. grupu jurišnih korpusa sa oko četiri hiljade četnika.

NAJVEĆI GUBITAK U JEDNOM DANU

Zbog jakog napada bugarskih trupa na 24. diviziju u Pustoj Reci i Jablanici, 22. divizija je 16. juna napala neprijateljske snage u Leskovcu, demolirala železničku stanicu, razorila prugu, izbacila iz saobraćaja nekoliko kompozicija, oštetila termoelektranu i druge važne objekte, a sledeće noći razorila i železničku stanicu Grdelica i ones-

posbila tri kompozicije. Zbog ovih akcija bugarske trupe su obustavile napad na 24. diviziju i napale 22. diviziju u rejonu Okruglice, južno od Lešana gde se nalazila i bolnica Leskovačkog vojnog područja koja je nazivana i bolnicom 22. divizije. Kada se 22. divizija probila iz bugarskog okruženja, odlučeno je da se bolnica prebaci u rejon Svetog Ilije kod Vranja i to kraćim putem preko Kosova. To je nalagalo da se dva puta pređe demarkaciona linija između okupacione zone Carevine Bugarske i nemačke Velike Albanije koja je na tom delu išla bivšom srpsko-turskom granicom od 1878. do 1912. godine.

Kako je zabeležio i tadašnji ranjenik Miodrag Nikolić, bolnicu sa oko 150 ranjenika pratio je 2. vranjski odred sa 200 do 250 boraca kome su pridodati 1. i 3. omladinski bataljon 13. brigade 24. divizije sa oko 700 boraca. Bilo je naređeno da bolnica demarkacionu liniju pređe kod Velje Glave i dolinom Poličke reke, opština Kosovska Kamenica, izbjije na vranjski teren. Pošto su vođene teške borbe protiv "mobilisanih seljaka balista", u toku popodneva 28. juna 1944 (Vidovdan) stradala je cela partizanska bolnica. Računa se da je poginulo 600 do 700 boraca i ranjenika. U okolinu Vranja stiglo je oko sto boraca; ostali su zarobljeni i odvedeni u Prištinu gde su ih, dok su prolazili čaršijom, tukli pripadnici albanske SS-divizije "Skenderbeg", poređani duž ulice, a potom predali Nemcima.

To je bio najveći gubitak NOP-a u jugoistočnoj Srbiji u jednom danu.

NOVI GLAVNI ŠTAB SRBIJE

Zbog sve većeg značaja Srbije za jugoslovensko ratište, plana Vrhovnog štaba da se težište operacija prenese u istočni deo zemlje, te snažnog jačanja narodnooslobodilačkog pokreta i formiranja više divizija u Srbiji, Vrhovni štab NOV i POJ poslao je u jugoistočnu Srbiju dotadašnjeg komandanta 1. proleterskog korpusa generala Koču Popovića sa grupom vojnih i političkih rukovodilaca. Po odluci CK KPJ, sa njima su došli i sekretar PK za Srbiju Blagoje Nešković Mihailo i članovi PK Moma Marković i Ljubinka Milosavljević. Oni su tokom noći između 10. i 11. jula 1944. stigli na partizanski aerodrom kod Bojnika, tridesetak kilometara zapadno od Leskovca.

Sledećeg dana, 12. jula popodne, u Dobrim vodama na Radanu, komandant Glavnog štaba Srbije Petar Stambolić doneo je naredbu o formiranju novog Glavnog štaba Srbije: komandant general Koča Popović, načelnik štaba general-major Rudolf Primorac, politički komesar Dobrivoje Radosavljević (pošto se tada nalazio u Makedoniji, za vršioca dužnosti postavljen je Moma Marković), zamenik komandanta pukovnik Ljubodrag Đurić, načelnik obaveštajnog odeljenja pukovnik Nikola Božanić, na radu u operativnom odeljenju majori Blagoje Komnenović i Radoslav Đurić.

Novi Glavni štab izvršio je promene u štabovima divizija postavljajući nove komandante, političke komesare i načelnike štabova.

(Nastavlja se)

D. B. DIMITRIJEVIĆ

Žiro i devizni račun Društva

Žiro-račun Društva za sve uplate, uključujući i članarinu, je:
355-1019194-83

Vojvođanska banka AD Novi Sad - Filijala Beograd
Naziv: Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi 1941-1945, Beograd

Kod iste banke otvoren je i devizni račun Društva. Za devizne uplate potrebno je navesti:

DEUTDEFF (Deutsche Bank AG, Frankfurt)
936 5289 00.

VBUBYU 22 - Vojvođanska banka Novi Sad
Srbija i Crna Gora (Yugoslavija)
5401-7060031/22

Društvo za istinu o NOB, Beograd

DRUGOVAC - POPRIŠTE ČETNIČKOG MASAKRA (6)

Grkljani zaklanih - preporuka za odlikovanje

Uporedo sa jezivom seansom klanja na Poljani u blizini centra Drugovca, krvava drama se odigravala i u seoskoj crkvenoj porti gde su četnici takođe doterali grupu meštana. Mlađima među njima ruke su bile vezane, a oko porte bili su postavljeni mitraljezi.

Muškarci su odvojeni i postrojani u četiri reda. Žene i deca stajali su sa strane u gomili. Najpre su prozvali Milana i Živana Brkića koji su, već krvavi od batina, izašli iz stroja. Četnici su prozvali još desetak Drugovčana ali se ovi nisu javljali iako je većina od njih bila u stroju. Sve vezane četnici su izdvojili, a među njima i Dragomira Pantića, Svetozara Ivanovića, Ljubomira Milivojevića i još dvojicu meštana. Iz crkvene porte izveli su ih pred kafanu. Dragomir Pantić je pokušao da pobjegne ali su četnici pripucali i ubili ga. Potom su streljali i Milana i Živana Brkića. Dok su kamama boli Ljubomira Milivojevića, od im je dobacivao: "Kojlajte skotovi, vaša je osveta, naša je pobjeda!" Dok ga nisu savladali i zaklali, četnike je, vezan, udarao nogama. Svetozara Ivanovića su kundacima toliko izudarali da je umro od zadobijenih povreda.

Sve se to dešavalo pred očima doteranog naroda, skamenjenog nad četničkim zverstvima. Od straha, u grupi užasnutih meštana, porodila se Roksanda Spasojević koju su četnici na silu doterali iako je bila u drugom stanju. Tada je pred meštane izašao komandant Smederevskog četničkog korpusa kapetan Živan Lazović, nazvao ih komunističkim jatacima a Drugovac partizanskim leglom. U pretećem govoru, rekao je: "Govorio sam vam - okanite se partizana i jatakovanja, ali me niste poslušali. Govorio sam da će vam doći crni petak i on je došao; ono što ste zaslužili, sada dobijate a proći ćete još gore ako nastavite da pomažete partizane".

Lazović je naterao doterane meštane da pred seoskim sveštenikom polože zakletvu da će biti verni kralju Petru II i prisutnima naredio da u sledeća tri sata ne smeju da napuste crkvenu portu. Za četničkog komandanta Drugovca odredio je Branka Milivojevića ali je on bio ranjen pa je posle nedelju dana na njegovom mestu postavljen Danilo Milosavljević. Kada su saznali da Danilo saraduje sa partizanima, četnici su ga uhvatili, tukli, stavili mu alku na nos, za nju vezali konopac i tako ga vodili po selu, ismevali ga, terali da igra kao mečka, da gazi bos po trnju i stavljali na druge muke. Kada su čuli da partizani dolaze u selo, ubili su ga i pobjegli.

Posle zločina u Drugovcu, u susedni selvački Brdnjak, u kuću Jove Birtaševića na konak je došla grupa četnika. Naredili su domaćinu da spremi dobru večeru i, uz jelo i piće, jedan četnik sa dugom bradom hvalio se kako je zaklao devetoricu Drugovčana i izvadio im grkljane koje je poneo da pokaže komandantu Lazoviću zbog čega će od njega dobiti odlikovanje.

Jednu grupu četnika Oplenačke brigade

Gorske garde koja se, 30. aprila uveče, sa opljačkanim stvarima vraćala iz Drugovca, u selu Kovačevcu kod Mladenovca sačekali su pripadnici seoske vojnne desetine i pojedini članovi Sreskog poverništva KPJ za mladenovački srez. Grupa je razbijena, jedan četnik je zarobljen i streljan, zaplenjeno je sedam pušaka i dve hiljade metaka, kao i puna kola opljačkanih stvari - čebadi, odeli, posuđa, veša, čarapa, slanina, jedna harmonika pa čak i tapije o vlasništvu nad zemljištem, što je kasnije vraćeno vlasnicima.

Iza sebe četnici su u Drugovcu ostavili: 24 zaklana, 41 streljanog, četiri izgorela, tri umrla od batina, 120 zapaljenih kuća i preko 200 opljačkanih domova. U selu je tada poginuo i

Neda Radojković, šumar iz Lunjevca.

I dok su u Drugovcu, zavijenom u crno za svojim najmilijim, naricale majke, sestre, žene i deca, dok se dizao dim iznad zapaljenih i izgorelih kuća, dok su propadala materijalna dobra velikom mukom sticana godinama, u kolonama kola prepunih opljačkanih stvari, četnici su napuštali Drugovac i pevali:

"Dma mi se na šubari cveće, zaklaćemo ko za Dražu neće..."

Ozdo slama, ozgo ćebe, još da mi je mala tebe...

Ozdo slama, ozgo šaša, još da mi je mlada snaša..."

(Kraj u sledećem broju)
Dragoslav B. DIMITRIJEVIĆ BELI

IZ DRUGIH LISTOVA

"POLITIKA" - "MEĐU NAMA"

Ostavite mrtve na miru

Gospodin Stanojić je osetio potrebu da nekako odgovori na moj tekst o narodnooslobodilačkom pokretu, mada nije izneo nikakve argumente za svoje stavove, osim očigledne mržnje prema tom pokretu, što nikako ne može da bude osnov za istorijsku činjenicu.

Istorija je, moj gospodine Stanojiću, naučna disciplina koja se zasniva na dokumentima. Pozivam sve one koji govore o masovnim streljanjima koja su navodno činili partizani da to obrazlože zvaničnim istorijskim dokumentima, jer u suprotnom takve priče spadaju u domen političkih manipulacija brojem žrtava.

Za one koji to ne znaju navešću sledeće:

Amerikanci su imali svoje vojne misije, to jest posmatračice i u četničkom i u partizanskom pokretu. Sredinom 1943. godine bilo je osam takvih misija kod partizana i 11 kod četnika. Oni su zajedno sa partizanima ulazili u oslobođene gradove i o tome izveštavali. Međutim, nema nijednog takvog izveštaja o masovnim streljanjima od strane partizana.

Američki major Lin Fariš je 1943. i 1944. sa svojom ekipom izveštavao o situaciji u Jugoslaviji i na osnovu, između ostalog, i njegovih izveštaja Ruzvelt se založio, na Teheranskoj konferenciji 1943, da se NOP-u prizna status savezničke vojske.

Strane vojne misije izveštavaju o "čeličnoj" disciplini u partizanskom pokretu a o četnicima izveštavaju kao o "razularenoj bandi" koja ne zna za disciplinu:

- "U partizanskim redovima vlada gvozdena disciplina", komandant 14. italijanskog korpusa. Feb. 1943, HAW-T-821.

- Partizanski pokret okuplja najbolje elemente u zemlji i glavninu mlade inteligencije", Džordž Tejlor, načelnik štaba za specijalne operacije, SOE, Arhiv Forin ofisa FO371/37581 od 11.3.1943.

- "Kod partizana vlada strašna disciplina, kazna za neposlušnost je smrt. Sa narodom postupaju veoma obzirno. Nije čudo što je narod listom uz njih u svim našim krajevima" (Arhiv Kraljevske emigrantske vlade, mart 1943, AVII, DASSVP, k.25/1).

- "Četnici su britanskog majora Selbija predali Gestapou, a majora Altertona su sami likvidirali i opljačkali", major Vilijam Dikin, oficir za vezu u Jugoslaviji i profesor na Univerzitetu Oksford, knjiga "Embatled mauntin", Oksford 1971.

I sada bi neki da sve te dokumente zanemarimo i da se istorija kroji kako kome padne na pamet.

Reč je, gospodo, o hiljadama dokumenata arhivske građe koji se nalaze u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, u Nacionalnom arhivu u Vašingtonu (HAW), u Centralnom državnom arhivu u Londonu i Državnom arhivu u Minhenu. Ti dokumenti govore o onome šta se dešavalo na ovim prostorima i zbog toga nikakvi pokušaji revizije istorije od strane novokomponovanih istoričara jednostavno nisu mogući.

Podsetio bih i na ukaze o opštoj amnestiji i pomilovanju koje je donelo Predsedništvo AVNOJ-a avgusta 1945. godine. Odnosila se na četnike i domobrane, a od amnestije su bili izuzeti ustaše i Ljotičeve jedinice. Iz ovoga se vidi da su pobednici imali blag odnos prema četnicima. Amnestija za četnike bila je na snazi od 1944. godine, pa je veliki broj pristupio partizanskom pokretu, kako je uostalom kraljevska vlada i proklamovala, tako da mnogi i danas primaju boračke penzije. Ovo znam iz iskustva jednog mog rođaka.

Jugoslavija je bila otvorena za strane izveštače i neki njihov dokument o "masovnim streljanjima" morao bi da postoji, ali njega nema.

Gospodo, ostavite već jednom mrtve na miru i prestanite sa manipulacijama.

Dipl. inž. Nenad PAVLOVIĆ,
Novi Beograd

BOSNA I HERCEGOVINA

**Slavi se i ne slavi
Dan državnosti**

U Bosni i Hercegovini je 25. novembra obilježena 61. godišnjica I zasjedanja ZAVNO-BiH-a, održanog u Mrkonjić Gradu, kojim je obnovljen i utemeljen državni subjektivitet BiH. Otuda se taj dan praznuje kao Dan državnosti BiH.

Ove godine taj praznik je proslavljen na cijeloj teritoriji Federacije BiH, za razliku od ranijih godina kada je obilježavan samo u dijelu sa bošnjačkom većinom. Međutim, ni ove godine nije proslavljen u Republici Srpskoj, jer ga postojeća vlast u tom entitetu ne priznaje. Jedino su u devastiranoj zgradi - Muzeju ZAVNOBiH-a u Mrkonjić Gradu, borci SUBNOR-a RS, zajedno sa borcima SUBNOAR-a BiH, obilježili ovaj datum prigodnom svečanosti.

Tradicionalnom svečanom prijemu u Sarajevu povodom ovog praznika nisu se odazvali predstavnici RS, pa čak ni predsjedavajući Predsjedništva BiH Borislav Paravac (iz redova srpskog naroda), što je besprimjeran slučaj u svijetu da prvi čovjek koji predstavlja državu ne prisustvuje i ne priznaje praznik svoje zemlje.

Inače, tom prijemu su se odazvali svi ambasadori akreditovani u BiH, uključujući i ambasadora Državne zajednice Srbije i Crne Gore, kao i drugi strani predstavnici, uključujući i Visokog predstavnika međunarodne zajednice i Evropske Unije, PEDI Ešdauna. On je povodom Dana državnosti uputio i otvoreno pismo građanima BiH, u kome je istakao da svaki građanin BiH treba da slavi taj praznik, što će reći i u RS, a to, svakako, ima značajnu političku težinu.

Pomenuti odnos predstavnika RS je refleksija sveukupnih entitetskih podjela, posebno različitih političkih opredjeljenja. Budući da je datum I zasjedanja ZAVNOBiH-a prirodno određen kao Dan državnosti i da ZAVNOBiH odražava i valorizuje, i u svijetu priznatu, antifašističku narodnooslobodilačku borbu svih naroda BiH, nepriznavanje tog datuma i Dana državnosti predstavlja odricanje od sopstvene časne istorije. Budući da je Karadžićev režim negirao vrijednosti i odluke ZAVNOBiH-a i imao negativan odnos prema NOB-u, opstrukcija proslave Dana državnosti od strane aktuelne vlasti u RS odražava nastavak takve Karadžićeve politike koja je štetna kako za BiH tako i za srpski narod.

Nije prihvatljivo formalno objašnjenje da RS ne proslavlja taj praznik zbog toga što nije donesen Zakon o državnim praznicima na nivou države. Jer, aneks II Dejtonskog ustava predviđa da ostaju na snazi svi postojeći zakoni koji ne odudaraju od donesenog Ustava, sve dok se ne donesu novi. Prema ranijem zakonu, 25. novembar je državni praznik - Dan Republike, pa nema osnova da se do donošenja novog zakona taj datum ne

proslavlja kao Dan državnosti BiH, budući da, po Dejtonskom ustavu, Bosna i Hercegovina kao država nastavlja svoje zakonsko postojanje po međunarodnom pravu.

Sead HADŽOVIĆ

**Petnaest društava
"Josip Broz Tito"**

Od maja 2002, kada je u Sarajevu formirano prvo društvo "Josip Broz Tito", koje danas ima oko hiljadu članova, formirano je 15 takvih društava u Bosni i Hercegovini - Sarajevu, sa ograncima u Austriji, Švajcarskoj i Engleskoj, Tuzla, Živinice, Orašje, Travnik, Donji Vakuf, Bugojno, Jajce, Zenica, Banja Luka, Kladanj, Banovići, Gradačac, Mostar, Kakanj, a u formiranju je i društvo u Gračanici. Predviđa se formiranje i u još nekim mjestima BiH. S obzirom na tako veliki broj društava, namjera je da se uskoro na teritoriji BiH formira Savez društava "Josip Broz Tito".

Program matičnog društva, koji se temelji na afirmaciji Titovih djela i misli, prihvaćen je od svih društava na teritoriji BiH. Njihovi ciljevi su: njegovanje i razvijanje poštovanja prema ličnosti i djelu Josipa Broza Tita; čuvanje i zaštita tekovina NOR-a 1941-1945. radi očuvanja BiH kao jedinstvene države; njegovanje patriotizma i pripadnosti BiH kao nastavak Titovog stava prema državnosti BiH; razvijanje antifašizma, humanizma i demokratije, istinske tolerancije među građanima, narodima i religijama na demokratskim principima, solidarnosti i socijalne pravde; razvijanje i njegovanje prava svakog građanina, naroda i manjina na slobodu, ravnopravnost, zajednički život i jednakost; čuvanje i njegovanje mira kao najdragocijenije tekovine svakog društva; obilježavanje značajnih datuma antifašističkog NOR-a 1941-1945. i organizovanje prigodnih manifestacija i svečanosti, organizovanje naučnih i stručnih skupova, tribina, okruglih stolova, omasovljavanje društava, saradnja sa drugim društvima "Josip Broz Tito" i drugim srodnim organizacijama, pokretima i udruženjima; uređenje i održavanje parka "Josip Broz Tito" i spomenika Josipa Broza Tita u Sarajevu.

Od dosadašnjih aktivnosti, posebno treba istaći svečanosti i manifestacija posvećene Titu, antifašističkom NOR-u kao što su godišnjice bitaka (Sutjeska, Neretva, Drvar), godišnjica USAOJ-a i drugi događaji iz NOR-a. Naročito je bila zapažena uspješna višemjesečna borba za očuvanje imena glavne sarajevske ulice koja nosi Titovo ime, a u saradnji sa SUBNOAR-om planira se aktivnost na vraćanju naziva ulica vezanih za značajne događaje iz NOR-a i za istaknute ličnosti iz tog perioda kao i perioda obnove i izgradnje BiH.

Nedavno je Društvo "Josip Broz Tito" iz Sarajeva uputilo pismo Društvu za istinu o NOB (1941-1945) sa željom za uspostavljanje saradnje. Društvo za istinu o NOB-u inače

od svog formiranja ima veoma razvijenu saradnju sa SUBNOAR BiH, a saraduje i sa društvima "Josip Broz Tito" u Hrvatskoj, te je logično da se takva saradnja razvija i sa društvom, odnosno Savezom drustava "Josip Broz Tito" u BiH.

(Adresa Društva "Josip Broz Tito" u Sarajevu je: 71000 Sarajevo, Ulica Cemalusa broj 1; tel./fax: + 387- 33200-592; E-mail: drustvojtbsa@bih.net.ba; Web sajt: www.drustvojtbsa.co.ba)

S.H.

**Knjiga o borbi i stradanju
u severoistočnoj Bosni**

Nedavno je u Distriktu Brčko posthumno objavljena knjiga Radivoja Kovačevića o borbama NOV i stradanju naroda u severoistočnoj Bosni od 1943. do 1945. godine.

U tom periodu odigrale su se dve nemačke ofanzive - šesta i sedma, koje su svom žestinom pogodile istočnu Bosnu. Združene nemačko-esesovske i četničke snage obrušile su se ne samo na jedinice NOV već i na stanovništvo na prethodno oslobođenim teritorijama. Paljena su čitava sela, masovno stradali civili a posebno ranjenici koji su bili smešteni u podzemne baze - pobijeni su mučki zajedno sa lekarima i bolničarkama.

U knjizi su dokumentovano prikazana četnička zlodela nad narodom i ranjenicima koja su nadmašila čak i ono što su činili Nemci i esesovci. Ove događaje autor je opisao na osnovu ličnog iskustva, razgovora sa ljudima i uvida u pisane izvore. Za života nije stigao da objavi rukopis ali ga je ostavio Savezu boraca Brčko, pa su ga njegovi drugovi prof. dr Vojo Magazinović i Dušan Delić priredili za štampu.

Autor Radivoje Kovačević ranije je objavio nekoliko knjiga sa tematikom iz narodnooslobodilačke borbe na Majevici među kojima su i "Sjećanje na ratne drugove" (1988), "Borbena mladost Majevice" (1987), "Drama u Vukosavcima" (1989).

V.M.

**Sećanje na prvu
pobedu u NOB-u**

Konjičani su svečano obilježili 63. godišnjicu prve partizanske pobjede nad fašistima u ovom kraju. Partizani Boračko-jezerskog odreda razbili su 15. septembra 1941. ustašku grupu u selu Borcima. Tada je poginuo partizan Šaćir Palata, radnik iz Mostara, a od zadobijenih rana umro je Čedo Dragić, zemljoradnik iz Bijeje. Ne mnogo potom, ovaj još nejak odred razbio je grupu od oko 700 ustaša, domobrana i žandarma i zarobio top koji je i sada izložen ispod brda Vrabič.

Proslavu je organizovao Općinski odbor SUBNOAR-a Konjic uz pomoć više donatora - Općine Konjic, privatnih radnji i preduzeća. Među gostima bili su predsjednik SUBNOAR-

IZ DRUGIH DELOVA NEKADAŠNJE ZAJEDNIČKE DRŽAVE

a BiH Jure Galić, predsjednik SUBNOAR-a Hercegovačko-neretvanskog kantona Alija Bijavica, delegacije, borci i građani Jablanice, Drvara, Hadžića, Jajca, predstavnici društava "Josip Broz Tito iz Sarajeva i Jajca.

Posle svečanih govora, evociranja sjećanja, polaganja vjenaca i odavanje pošte poginulim, nastavljeno je druženje uz partijske pjesme i pjesme svih naroda nekadašnje zajedničke države.

R. VUKOSAV

HRVATSKA

Slavko Goldštajn o antifašizmu

Poznati zagrebački izdavač Slavko Goldštajn podsetio je nedavno da komunistička ideologija, promovisana u "Komunističkom manifestu", sadrži doduše i neke zablude pa i pretpostavke za političko nasilje i diktaturu, ali je prvenstveno "snažan podsticaj težnji za socijalnom pravdom i pravednošću općenito". O tome svedoči i Statut Prve internacionale u kome se kaže: "Udruženje izjavljuje da sva društva i pojedinci u nju priznaju istinu, pravdu i moral za osnovu svog

REKLI SU, NAPISALI SU...

*STANKO PIHLER, profesor
Pravnog fakulteta u Novom Sadu*
**Država-nacija i
Vojvodina**

Očigledno je da se hoće pacifikacija vojvođanskog pitanja po svaku cenu. To nije ništa novo. Zanimljivo je da su po ovom pitanju gotovo sve srbijanske stranke (kao i uvek uostalom) potpuno saglasne. Svaki razgovor o ovom pitanju, a pogotovo mogućnost njegove internacionalizacije (mada je u Srbiji odavno sve internacionalizovano) - izaziva u srbijanskom javnom mnenju maltene histerično reagovanje. Najradije bi svaki pomen tog pitanja i svako nastojanje u tom pravcu, danas čak više nego ranije, jednostavno kriminalizovali!

Srbiji i njenim političarima još uvek nedostaje ne samo politički kapacitet za rešavanje vojvođanskog pitanja, već ni elementarna doza samokontrole, samopouzdanja i samopoštovanja kada je o ovom reč. Otud nesvatljiv iracionalni vapaj za državom-nacijom, a za tim sasvim logično i nagoveštaj ideje o državnoj veri. Nikakav nauk se ne izvodi iz već gotovo stogodišnjeg iskustva zajedničkog života na ovim prostorima.

...U takvom viđenju Srbije, Vojvodini kao Autonomiji doista nema mesta. Ona je građanski pojam i građanska institucija, pa samo kao takva može imati smisla. Na valu nacionalizma, sudbina joj je da bude potopljena...

ponašanja u međusobnom odnosu i u odnosu prema ljudima bez obzira na boju kože, vjeroispovest i nacionalnost."

Ističući da su ideologija nacifašizma i njena ustaška podvrsta "u cjelini prožete netolerancijom i mržnjom", Golštajn je dodao:

- Izvorni antifašizam u njegovom najvažnijem razdoblju 1941-1945. bio je privremeni savez demokracije i komunizma protiv smrtno opasnosti za oboje, za sveukupnu ljudsku civilizaciju...Antifašizam je u stvari bio svojevrсни pluralizam... Inicijativu i vodstvo preuzela je dobro organizirana Komunistička partija. Njeno članstvo jedva da je brojilo deset posto antifašističkih boraca, ali bili su najborbeniji i zaposjeli su vodeće pozicije. Na kraju rata, našli su se na pobjedničkoj strani, bez prave konkurencije za preuzimanje vlasti.

- Komunistička partija zavladała je jednopartijski, u prvim poslijeratnim godinama na žalost boljševički totalitarno i de facto napustila zdrave antifašističke zasade. Kasniji pokušaji da se početni grijesi isprave bili su nedovoljno odlučni, preslabi da u konačnici spriječe poraz takvog režima i raspad države.

Dan antifašističke borbe kao "dan šutnje"

Dan antifašističke borbe, kao zvaničan državni praznik, obeležen je širom Hrvatske. Tim povodom građanima su čestitke, sa superlativima o antifašizmu i doprinosu Hrvatske u pobjedi nad fašizmom, uputili predsjednik Republike Hrvatske Stipe Mesić, premijer dr Ivo Sanader, predsjednik Hrvatskog sabora Vladimir Šeks...

Nad svim tim manifestacijama i čestitkama nadvila se, međutim, i senka o kojoj je bez uvijanja progovorio zagrebački "Jurarnji list". Podsećajući kako su antifašistički praznici i jubileji proslavljeni u zapadnoj Evropi, ovaj list uputio je poziv:

"Neka se javi onaj tko je čuo da se dosad nešto slavilo i obilježavalo kao nacionalna i internacionalna vrijednost, a da je na toj proslavi bilo zabranjeno govoriti. Da je, dakle, svečanost morala proći šutke i da nitko nije smio ni otvoriti usta o toj navodno važnoj stvari u čiju je čast čak proglašen i državni praznik, zbog koje se na taj datum ne radi i zarad koje razne delegacije cijeli dan nosaju stotine vijenaca kojekuda po državi".

Naime, po oceni "Jutarnjeg lista", "scenarij središnje hrvatske proslave Dana antifašističke borbe u šumi Brezovica kraj Siska najviše je sličio sprovodu", a najmanje proslavi državnog praznika". Odnosno, "cijela ta nazovi svečanost nalikovala je kakvom poluilegalnom mimohodu koji se mora brzo odraditi i što brže uhvatiti maglu".

Komentator "Jutarnjeg lista" obratio se pitanjem predsjedniku Saveza antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske Ivanu Fumiću kako to da čak ni predstavnici ove organizacije nisu održali makar mali govor "kad su

već izaslanici HDZ-ove Vlade došli s vodom u ustima". Dobili su odgovor da državni protokol to nije dozvolio. Tačnije, "rečeno im je da nemaju ništa da Fumić i njegovi ostanu i govore koliko im je volja, ali kad službena državna svečanost bude završena i nakon što svi uzvanici već odu".

"Jutarnji list" zaključuje da u Hrvatskoj "s antifašizmom još uvijek postoje problemi" zbog kojih se i Dan antifašističke borbe proslavlja "s flasterom na ustima": "Oni su naslijeđeni iz onog bivšeg HDZ-a, a dobar dio njegovih ultradesnih birača, kao Tuđmanov 'pravni sljednik', pridobio je Sanader. Nema govora da ova Vlada ne bi zadržala taj praznik, jer cijela je Europa hiperosjetljiva na vrijednosti antifašizma. No, sada treba promijeniti ploču i jasno zauzeti europski stav, a to nije lako, dio glasača mogao bi se naljutiti. Zato HDZ odgađa problem: kupuje vence i šalje delegacije. Ali da šute..."

I Istra je u Hrvatskoj a tamo je drukčije jer je i prethodno bilo drukčije. O tome je prilikom istog praznika govorio istarski župan Ivan Jakovčić: "Antifašizam u Istri nije samo prigodničarstvo. Mi u Istri živimo antifašizam svakog dana...A kada je u devedesetim godinama prošlog stoljeća državna vlast pokušala gušiti antifašizam i njegove tradicije, mi to u Istri nismo dali..."

U istarski Statut i formalno-pravno je zapisano da je antifašizam jedna od trajnih vrijednosti Županije.

Protiv preimenovanja Titovog trga

Odbor za imenovanje trgova i ulica u Zagrebu predlaže da se dosadašnji Trg maršala Tita preimenuje u Trg Franje Tuđmana, a da Titovo ime dobije sadašnji Ruzveltov trg.

Na ovaj predlog reagovao je Izvršni odbor Predsjedništva Saveza antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske koji ne spori da Franjo Tuđman dobije trg u Zagrebu ali odlučno protestuje protiv toga da to bude dosadašnji Trg maršala Tita jer se odbor koji to predlaže "nije rukovodio ni prijedlozima struke ni povjesnim razlozima, već isključivo politikanstvom".

"Odbijamo i osuđujemo sve one prijedloge koji idu na prekrajanje povijesti, na rušenje ustavnog poretka i na rušenje ugleda Hrvatske u svijetu" - ističu antifašistički borci i antifašisti Hrvatske.

SLOVENIJA

Pred 60. godišnjicu pobede

Još pre nedavnih parlamentarnih izbora u Sloveniji, slovenački borci su podsetili da treba razmišljati o proslavi 60. godišnjice pobede nad fašizmom u II svetskom ratu. Oni se zalažu za sveslovenačku proslavu u

IZ DRUGIH DELOVA NEKADAŠNJE ZAJEDNIČKE DRŽAVE

Cankarjevom domu u Ljubljani, a severnoprimorska boračka udruženja zagovaraju da se državana proslava održi i u Ajdovščini gde je formirana prva slovenačka vlada.

"Glas istine" ima u Sloveniji znatan broj čitalaca. Do njih stiže zahvaljujući požrtvovanju Gregora i Marka Laha kojima se redakcija lista i Društvo za istinu o antifašističkom NOB-u najsrdačnije zahvaljuju.

Društvo se takođe zahvaljuje dr Marku Vrhuncu koji se značajno angažovao na distribuciji zbornika "Antifašistički NOR u Jugoslaviji i savremenost" u Sloveniji i time direktno doprineo izdavačkoj delatnosti Društva.

"Glas istine" u međuvremenu su svojim priložima podržali Franta Komel, Sreten Živanović, Janka Šolinc, Marjan Kranjc, Franc Štefe, Miloš Rutar, Edo Pavčić i Mirko Mirtič, što redakcija ceni kao izuzetan gest pažnje i podrške.

Slovenački borci upozoravaju da se lako može dogoditi da političke opcije nenaklonjene pobi partizana u narodnooslobodilačkoj borbi "zaborave" na njenu šezdesetu godišnjicu i obavezu da se ona proslavi na državnom nivou.

Protiv pokušaja rehabilitacije fašizma

Južnoprimorska udruženja partizana i učesnika NOB-a uputila su otvoreno pismo Giorgiu Marziju, predsedniku Svedržavnog udruženja italijanskih partizana povodom najnovijih zalaganja za rehabilitaciju fašizma i kolaboracije.

"Pridružujemo se protestima i osudama zakonskih predloga u rimskom senatu da se pripadnici Musolinijevih jedinica za vreme njegove salojske republike formalno izjednače s partizanima, fašisti sa antifašistima i Hitlerovi saveznici sa pokretom otpora" - ističe se u ovom pismu.

Primorski partizani su utoliko više ogorčeni zbog ovih političkih provokacija zbog toga što je reč o onima koji su na slovenačkim područjima bili strah i trepet za civilno stanovništvo i udarna pesnica nemačkih pohoda protiv 9. korpusa Narodnooslobodilačke vojske. Istovremeno se naglašava da se i u Sloveniji antifašisti suočavaju sa namerama da se izvrši revizija nespornih istorijskih zbivanja, partizanske oslobodilačke borbe u okviru antihitlerovske koalicije, što bi služilo opravdavanju kolaboracije i nacionalne izdaje izjednačavanjem slovenačkog domobranstva sa NOB-om.

Saveznici okupatora, a ne strana u građanskom ratu

Ljubljanska revija "Svobna misel", pod naslovom "Slovenački domobrani su bili pomagači okupatora a ne strana u građanskom ratu", u tri broja na po više strana

objavila je reagovanje Silva Grgiča na knjigu (doktorsku disertaciju) dr Borisa Mlakara "Slovenačko domobranstvo 1943-1945".

Grgič, ističući već na početku da se njegova gledišta bitno razlikuju od Mlakarevih, konstatuje da je Mlakar pokušao sve da domobrane prikaže kao onaj deo slovenačkog naroda koji se samoodbrambeno i dobrovoljno organizovao u vojne jedinice da bi se, u nametnutom mu građanskom ratu, borio protiv komunističkih partizana. U skladu s tim, od prve do poslednje stranice pomenute knjige razvija se teza o "građanskom ratu" koji je u Ljubljanskoj pokrajini trajao od 1942. do 1945. godine. Drugim rečima, dr Boris Mlakar narodnooslobodilačku borbu protiv okupatora i njegovih pomagača nasilno pretvara u građanski rat.

Druga strana u narodnooslobodilačkoj borbi bio je italijanski a kasnije nemački okupator pri čemu su domobrani i drugi saradnici okupatora bili njegova pomoćna policijska sila koje je, pod nemačkom okupacijom, zapravo bila deo nemačke SS-policijske. Da bi se moglo govoriti o građanskom ratu, navodi Grgič, domobrani bi, međutim, morali da budu samostalni, to jest - treća strana. No, oni nisu delovali samostalno; usmeravao ih je i vodio nemački štab pa je otuda priča o građanskom ratu više nego smešna. Ona je sada neophodna da bi se na osnovu nje opravdali bezbrojni ratni zločini domobrana nad zarobljenim partizanima i uhapšenim aktivistima.

Silvo Grgič konstatuje da dr Mlakar, pored ostalog, sasvim zaboravlja na Kazneni zakonik Kraljevine Jugoslavije koji je predviđao najstrožije kazne za saradnju sa okupatorom, a posebno na odluke Međunarodnog vojnog suda u Nirnbergu (1946) po kojima su SS-jedinice uvršćene u zločinačke organizacije. S obzirom da su bataljoni Slovenačkog domobranstva najtešnje saradivali sa SS-policijskim bataljonima, da su im komandovali oficiri tih nemačkih SS-bataljona, te da je u sastavu domobranskih bataljona po pravilu bila po jedna nemačka SS-policijska četa, zaključak se nameće sam po sebi: delovanje domobrana svrstava se u zločinačko.

Ove svoje osnovne teze Silvo Grgič potkrepljuje potom detaljnom hronološkom analizom čitavog ratnog perioda pozivajući se na veliki broj nepobitnih činjenica.

Partizanske svečanosti

Ne prođe ni jedna nedelja a da se u Sloveniji ne održi više svečanosti koje podsećaju na datume i ličnosti iz vremena narodnooslobodilačke borbe. "Glas istine" pominje samo neke od njih:

- Na svečanosti povodom 60. godišnjice bitke na Koprivniku, koju su vodile jedinice 18. divizije - Ljubljanska i Levstikova brigada, govorio je dr Marko Vrhunec. Tada su do nogu potučene nemačke SS jedinice, kao i tri grupe

jurišnih bataljona domobrana, te posle toga više nisu ni pomišljali na osvajanje slobodnih teritorija. Ta pobjeda je doprinela uspostavljanju slovenačke nacionalne državnosti i jačanju njenih institucija; doprinela je ugledu NOVJ, nagoveštavala kraj II svetskog rata. "U narodnooslobodilačkoj borbi, rekao je pored ostalog Vrhunec, nismo bili sami. Sa slovenačkim partizanima bili su pripadnici svih jugoslovenskih naroda, italijanski partizani, austrijski bataljon. Kod nas su bile i savezničke vojne misije, počele su brojne zajedničke operacije..."

- Oko 120 starijih i mlađih učesnika iz Mežiške doline, kojima su se pridružili i vojnici iz kasarne u Celju, prošli su putevima Koruškog bataljona.

- U Polomu na Kočevskem održana je svečanost povodom 60. godišnjice formiranja jurišnog bataljona 18. divizije, a udruženje boraca Trbovlja organizovalo je tradicionalni susret na dan formiranja prve partizanske čete u ovom kraju. Opština Zagorje na Savi kao svoj praznik slavi dan osnivanja Revirske partizanske čete.

- U okviru "Vuzečkih dana", na proslavi 60. godišnjice formiranja Zidanškove brigade govorio je njen nekadašnji komesar Franta Komel.

- Pripadnici boračke organizacije u Hrastniku popeli su se visoko u brda da bi odali počast partizankama i partizanima koji su izginuli kada je u planinarskoj kući opkoljeno odeljenje partizanske tehnike. O njihovom grobu, pored udruženja boraca Luče, brinu učenici osnovne škole i domaćinstvo Koželj. Udruženje boraca Naklo (kod Kranja) organizovalo je skup u znak sećanja na pogibiju 24 borca Kokrškega odreda.

- U Šentvidu je organizovana izložba partizanskih publikacija i predmeta koji su se upotrebljavali u NOB-u. Komisija partizanskih kurira pri Opštinskom odboru Saveza boraca Domžale organizovala je biciklistički pohod stazama partuzanskih relejnih kurira Gorenjske za kamniško područje. Povodom 60. godišnjice Tiskarne Slovenije organizovana je pozdravna štafeta čiji je put bio dug oko 55 kilometara.

- U Portorožu je obeležena 60. godišnjica formiranja partizanskog mornaričkog odreda, a u Ulici talaca (Ljubljana Centar) održana je manifestacija kod spomenika taocu koja je podsetila na 24 taoca streljana 1942. u dvorištu poljske gimnazije.

- Na velikoj spomen-svečanosti u Litiji, održanoj pod naslovom "Zajedno smo rušili mostove, sada gradimo nove", među dve hiljade učesnika mladi su bili zastupljeni u zapaženom broju. Ovde su, pre 60 godina, jedinice 7. korpusa Narodnooslobodilačke vojske, u saradnji sa savezničkom avijacijom, srušile železnički most da bi se Nemcima otežalo snabdevanje balkanskog i italijanskog fronta. Svečanosti je prisustvovao i predsednik Saveza boraca Slovenije Janez Stanovnik a na njoj je govorio tadašnji predsednik Vlade Slovenije Anton Rop.

IVO ANDRIĆ

Noćni razgovor 1941.

Zašto se oko naših planina viju pojasevi magle, koja zastire pogled ljudima i truje ranim strahom duše djece?

● Jer nema ljubavi ni drugarstva među istokrvnom i istojezičnom braćom.

Zašto nad našim varošima i selima lebdi stalno, kao oreol prokletstva, atmosfera straha i nepoverenja, zla tišina, koja plaši?

● Jer među raznovjermim sugrađanima ne vlada bratstvo ni iskrena saradnja, nego izdaja i otrovna omraza.

Zašto naši sumraci padaju tako brzo i bolno, da ranjavaju dušu, zašto su naše noći neprirodno duge i liče na mrak posljednjeg dana, zašto su dani puni stida i gnjeva i krvavih mrlja po zidovima i pločnicima?

● Jer služimo i zlom tuđinu i svojim ranjenim zlim nagonima i zabludama, i svemu i svakome, samo ne velikim načelima Slobode, Bratstva i Jedinstva.

Zašto stranci obaraju oči i skreću razgovor kad govore o nama, zašto se naša

zemlja pominje prva kada je govor o braćubilačkom bezumlju i teškim nerazumljivim katastrofama?

● Jer se nismo na vrijeme oduprli zlu, jer nismo poslušali najbolje među nama i ujedinili se svi bez razlike u otporu protiv tuđinskog zavojevača i domaćeg nečovjeka.

Zašto pored svega toga, i protiv svega, sija nešto kao nada iza svake, i najcjrnije planine naše, i svi ljudi koji nose još živu dušu u sebi osjećaju da mora doći oslobođenje od sramote i spremaju se da mu pomognu kako najbolje mogu i umiju?

● Jer zlo, nasilje i prevara ne mogu trajno vladati svijetom, jer se u najzabačenijim šumama zemlje spremaju najbolji njeni sinovi da zapale oganj otpora i da, ne štedeći sebe, spasu narod od ropstva i sramote; njima će se s vremenom sav narod pridružiti i s njima će, poslije pobjede, sav pod jednom zastavom, krenuti novim putem sloge, rada i obnove.

IZ DRUGIH LISTOVA

"BORAC", list SUBNOR-a Srbije Spomenici se i dalje ruše, poneki i obnavlja

U posljednja dva broja "Borca", lista SUBNOR-a Srbije (za juni i juli-avgust), više informacija odnosi se na spomenike koji podsećaju ili su podsećali na datume i ličnosti NOB-a 1941-1945:

● Grupa građana sa predsednikom mesne zajednice sela Kotraže kod Čačka srušila je spomenik Ivi Loli Ribaru pred lokalnom osnovnom školom. Okružni odbor SUBNOR-a Moravičkog okruga podneo je zbog ovog vandalskog čina prijavu sudiji za prekršaje.

● Sva mesna udruženja SUBNOR-a u Valjevu i okolini položila su 4. i 7. jula vence i cveće na spomenike i spomen-obeležja boraca za slobodu ovog kraja. Venci su položeni i na ostatke srušenog spomenika Stevanu Filipoviću u centru Valjeva.

Povodom ovog vandalskog rušenja, Opštinski odbor SUBNOR-a Valjevo obratio se opštinskim vlastima i početkom avgusta od Izvršnog odbora Skupštine opštine Valjevo dobio sledeći odgovor:

"Izvršni odbor najoštrije osuđuje čin rušenja biste narodnog heroja Stevana Filipovića, očekujući da počinioci ovog dela budu adekvatno kažnjeni. Uvažavajući potrebu da se u što kraćem roku obnovi ovo spomen-obeležje, ovaj organ preduzeće potrebne mere da se istovremeno sa rekonstrukcijom gradskog trga na kome se nalazi spomen-obeležje povodom dva veka od Prvog srpskog ustanka - izvedu radovi na obnovi spomenika Stevana Filipovića."

Pismo je potpisao potpredsednik Izvršnog odbora Vojislav Spasenić.

● Na Drenovom vrhu u Brajčićima kod Gornjeg Milanovca srušen je spomenik partizanima koje su streljali četnici Draže Mihailovića. Na spomeniku - delu poznatog beogradskog slikara i vajara Bože Prodanovića, bilo je napisano: "Na ovom mestu četnici Draže Mihailovića 1941. streljali su 500 zarobljenih partizana i simpatizera narodnooslobodilačkog pokreta.

● Od 15 bista narodnih heroja iz drugog svetskog rata koje su svojevremeno postavljene u Velikom ili Gornjem parku u Kragujevcu, neoštećene su samo - četiri.

Ovaj zapis Ive Andrića objavljen je početkom 1946. godine na ijekavskom sa nekoliko ekavskih oblika u kalendaru Hrvatskog kulturnog društva "Napredak". Kasnije, za njegovog života, nije preštampan.

"Noćni razgovori 1941" verovatno su napisani tokom leta 1941, pre rasplamsavanja opštenarodnog ustanka protiv okupatora i domaćih izdajnika.

Kao što je poznato, Ivo Andrić je odbio da se priključi akciji Nedićevog ministra Velibora Jonića i potpiše proglas protiv narodnooslobodilačkog pokreta. U vreme okupacije, nije želeo da objavi i jedan jedini red. To njegovo opredeljenje izraženo je u pismu koje je 18. septembra 1942. napisao u Soko Banji:

"Poštovani godpodine,

U odgovoru na vaše pismo od 11. om, koje sam primio danas, a kojim me pozivate na saradnju u vašoj Antologiji srpske savremene pripovetke, čast mi je izvestiti Vas da mi nije moguće odazvati se vašem pozivu ni dati svoj prilog za tu Antologiju.

Kao srpski pripovedač, kao dugogodišnji saradnik Srpske knjiž. zadruge i član njenog bivšeg književnog odbora, ja bih se u normalnim prilikama, razumljivo, odazvao ovom pozivu. Danas mi to nije moguće, jer u sadašnjim izuzetnim prilikama ne želim i ne mogu da učestvujem ni u kakvim publikacijama, ni sa novim ni sa ranije već objavljenim radovima.

Molim Vas, poštovani gospodine, da izvolite primiti uverenje o mom osobitom poštovanju."

Ovo pismo Ivo Andrić je uputio Svetislavu Stefanoviću, predsedniku tadašnje Komesarske uprave koju je okupator postavio juna 1942. godine sa zadatkom da upravlja Srpskom književnom zadrugom. Prethodno je legalna uprava Srpske književne zadruge odbila sve zahteve okupatora, pa i pretnje represalijama, da Zadruga otpočne sa radom. Naime, odmah u početku okupacije, maja 1941, članovi njenog Upravnog odbora koji su se u to vreme zatekli u Beogradu (predsednik Tihomir Đorđević, Jaša Prodanović, Desanka Maksimović i Milan Živanović, kao i članovi Nadzornog odbora Pera Petrović i Ilija Đukanović) doneli su odluku da SKZ ne radi sve do kraja rata, kako je to bilo i za vreme prvog svetskog rata.

Ivo Andrić nije dozvolio da se u toku njegovog života objavi ovo njegovo pismo predsedniku kvislinške Komesarske uprave. Sam po sebi nameće se zaključak da je svoj stav smatrao logičnim moralnim i patriotskim činom za koji se ne traži odlikovanje, iako je, u datim okolnostima, to bila i izuzetno hrabra i opasna odluka.